

Сураи Зумар

Сураи 39-уми Қуръон буда, дар Макка нозил шудааст ва аз 75 оят иборат аст.

Бисмиллаҳи-р-Раҳмāни-р-Раҳīm

Сураи «Зумар» мисли дигар сураҳои дар Макка нозилшуда масъалаҳои ақидавиро дар бар дорад. Аз ҷумла, ақидаи тавҳид дар ин сура дар ҷойи аввал истода, меҳвари асосии он ба шумор меравад. Зеро асосу пойдевори ақидаи исломӣ ҳам ҳамин илми тавҳид аст. Инчунин донишгари он аслу асос буда, сиҳати кулли амалҳои солеҳ ҳам аз ҳамин илми тавҳид сарчашма мегирад.

Сура бо зикри муъҷизаи Кубро, ки он Қуръони азимушшаън асту бар пайғамбар Муҳаммад (с) нозил шудааст, оғоз меёбад. Дар баробари ин, амр мешавад, ки ба дини ростини Аллоҳ ихлос намуда Ў таъоло бе монандсозӣ ба махлуқот ёд карда шавад.

Баъдан ақидаи мушрикони бутпарастро, ки дар ибодаташон доранд, яъне бутҳоро шафоатбахши худ медонанд, бо далелҳои қатъӣ рад месозад.

Ҳамчунин сухан дар бораи ваҳдонияти Аллоҳтаъоло рафта, далелҳои чун пайдо кардани Замину осмонҳо, шабу рӯз, сайри Офтобу Моҳтоб ва дигар сайёрагон, халқи инсонро ҳолатҳои, ки то ба дунё омаданад аз сар мегузаронад, оварда мешавад. Дар ҳамаи онҳо қудрату ваҳдонияти Ў таъоло бараъло зоҳир аст.

Ин сураи муборак ба таври бисёр равшану возеҳ ғоидаи ақидаи ростини муъминон ва зиёни ошкорои мучримону кофиронро, ки дар дори ҷазо (нори оташи Ҷаҳаннам) аз ҷамии атроф онҳоро ихота мекунаду азобҳои гуногунро мечашанд, баён месозад.

Байни шахсоне, ки Аллоҳи ягонро мепарастанд ва онҳое, ки ба ҷуз Ў таъоло боз маъбудҳои дигарро ибодат мекунанд, тафовути бузурге мегузорад. Аҳволи мушрикони бо мисоли тафовути ду гулом, ки яке аз онҳо як ҳоҷа ва онҳо дигар чанд ҳоҷаи бо ҳам муҳолиф дорад, баён мекунад. Баъд аз он аз мушриконе сухан мекунад, ки чун ба онҳо аз маъбудии ягона - (Аллоҳтаъоло) сухан гуфта шавад, чину абру дар ҳам мекашанд ва агар аз маъбудони худашон сухан равад, хушҳол мегарданд.

Баъд оятҳои воломартабаи ин сура мардумро, пеш аз он, ки мавт ба ноҳост биёяд ё беҳабар монанду ғоҷаи азоб даррасад,

ки дигар тавбаву тазаррӯъ суде надорад, ба сӯи тавбаю инобати Парвардигорашон даъват менамояд.

Дар хотимаи сура аз дамидани сури аввалу беҳуш шудани мардум, ҷон додани онҳо ва дамидани сури дувум барои зинда гардонидан баъд аз миронидан ва ҳолатҳои тасаввурнопазири он рӯзи қиёмат сухан меравад. Дар он рӯз муттақиёни аброрро саф-саф ба сӯи Ҷаннат раҳнамо месозанд ва мучримони бадкорро гурӯҳ-гурӯҳ ба ҷониби Дӯзах равон мекунанд.

«Зумар» ном гирифтани сура бинобар он аст, ки як зумра (гурӯҳ) небахтон аз аҳли Ҷаннатанд ва як зумра (гурӯҳ) бадбахтон аз аҳли Дӯзах. Гурӯҳи аввал аз инъому икромии Аллоҳро бархурдоранд. Зумраи дувум аз хоружсозии Аллоҳро бархурдоранд. Валлоҳу аълам.

Ин буд назаре ба фишурдаи муқаддимаи ин сураи муборак.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Бисмиллаҳи-р-Раҳмани-р-Раҳим.

Оғоз мекунам ба номи Худованде ки беандоза меҳрубону бениҳоят бораҳм аст.

تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ

Таъзили-л-китаби миналлоҳи-л-Ъазизи-л-Ҳаким. 1.

1. Фуру фиристодани ин Китоб аз ҷониби Аллоҳи голибу боҳикмат аст.

Яъне ин китобе, ки Қуръон ном дорад, аз сӯи Аллоҳро ба ҳақ, ӯ чунон қодир аст, ки мағлубият дар ӯ роҳ наметабояд. ӯ чунонаст, ки ҷамии ашро бо ҳикмату тақдир ва тадбири Худ эҷод намуда ва аз рӯи тадбир ва ҳикмати Худ ин китоб (Қуръон)-ро барои ҳидояти оламиён фиристодааст...

إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ فَاعْبُدِ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ

Инна анзална илайка-л-китаба би-л-ҳаққи фаъбудиллаҳа мухлиса-л лаҳу-д-дин. 2.

2. Ҳаройина, Мо ба ростӣ ин Китобро ба сӯи ту фуру фиристодем, пас, дар ҳоле Аллоҳро бандагӣ кун, ки дини Худро барои ӯ холискунада боши.

Аллоҳтаъоло ҳабиби Худ (с)-ро зимни ояти мазкур фармудааст, ки ай Муҳаммад (с) Мо Қуръони азимушшаъро ба сӯи ту нозил намудем. Суханҳои он росту дуруст аст. Дар он ҳеҷ як шакку шубҳа вуҷуд надорад. Ҳеҷ гуна ботил дар он дида намешавад. Бинобар ин, танҳо Аллоҳи ягонро ибодати холисона кун, дар нияту амалат ҷуз қасди ризои Аллоҳтаъоло чизи дигаре набошад. Дар ибодати худ ҳеҷ гуна ширку риёро роҳ мадеҳ. Мардумро ба ин гуна ибодату бандагӣ қавлану феълан даъват намо ва ба онҳо бигӯ!!!...

أَلَا لِلَّهِ الدِّينُ الْخَالِصُ وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ مَا

نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَىٰ إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِي مَا هُمْ فِيهِ

يَخْتَلِفُونَ ۗ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَفَّارٌ ﴿٣﴾

Алā лиллāҳи-д-дiну-л ҳолис. Ва-л-лазiннаттаҳазу ми́н дuниҳi авлийāа ма наъбудуҳум иллā ли юқаррибунā илаллoҳи зулфā инналлоҳа яҳкуму байнаҳум фi ма ҳум фiҳи яхталифун. Инналлоҳа лā яҳди ман ҳува кāзибун каффār. 3.

3. Огоҳ бош: дин (бандаги)-е ки мақбул аст, бояд холис барои Худо бошад. Ва ононе, ки ба ғайри Аллоҳ дӯстон гирифтанд ва мегӯянд, ки: «Мо онҳоро ибодат намекунем, магар барои он ки моро дар мартаба ба сӯи Аллоҳ наздик гардонанд (шафоаткунандагони мо бошанд)», албатта, миёни онҳо дар чизе, ки онҳо дар он ихтилоф доранд, Аллоҳ ҳукм мекунад. Аллоҳ касонеро, ки дурӯғгӯю бисёр носипос бошанд, ғидоят намекунад..

Ай Муҳаммад (с), огоҳ бош ва ба мардум эълон кун, ки Аллоҳтаъоло ҳамон бандагиеро қабул мекунад, ки холис барои Ӯ ва ҳолӣ аз ширк бошад. Амали ҳолӣ аз ихлос ва олуда ба ширк назди Аллоҳтаъоло қатъиян қабул нест. Аллоҳтаъоло аз сирру замири бандагон ба кулӣ огоҳ аст. Аммо мушрикони ба ҷуз Аллоҳтаъоло бутҳоро мепарастанд, бо санаду далелҳои бофтаи нодуруст мегӯянд, ки Мо ин худоҳои кӯчакро бе мақсад ибодат намекунем, мо мехоҳем онҳо моро ба Аллоҳтаъоло қариб бисозанд ва шафеъи мо бошанд.

Дар ҳошияи «Тафсири Ҷалолайн» Ас-Совӣ меорад, ки агар аз мушрикони пурсида шаваанд: «Шуморо кӣ халқ кард? Замину

осмонро кӣ офарид?». Дар ҷавоб мегӯянд: «Аллоҳ». Агар пурсида шавад, ки шумо бутҳоро мепарастед. Ин чӣ маъно дорад? Гӯянд: «Онҳо моро ба Аллоҳ наздик месозанд ва назди ӯ моро шафоат мекунанд». Онҳо гумон доранд, ки бо чунин ихтироъот ба Аллоҳи бузург наздик шуда, меҳрубонӣ мебинанду ба мақсадашон мерасанд. Албатта, ин далелҳо заррае асоси шаръӣ надоранд ва чунин суҳанҳо бе подош ҳам намеомонанд. Рӯзи қиёмат Худи Аллоҳтаъоло оид ба он масоиле, ки амри династу мардум дар он ихтилоф доранд, ҳукми одилона меронад. Шакке нест, ки муъминони батақво дохили Ҷаннат ва чунин мушрикон воридаи Ҷаҳаннам мешаванд. Албатта, Аллоҳтаъоло ба шахсоне, ки ба Аллоҳ дурӯғ мебаранду ёваҳо мебофанд, ҳаргиз роҳи ҳидоятро инъом намекунад, зеро онҳо бо он тинати баде, ки доранд, куфрро ихтиёр кардаанд. Хулоса, агар мушрикон дурӯғгӯи набованд, холиқи осмону Замин Аллоҳро донанд, пас чаро бутҳоро мепарастанд?

لَوْ أَرَادَ اللَّهُ أَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا لَاصْطَفَىٰ مِمَّا تَخْلُقُ مَا يَشَاءُ ۚ سُبْحَانَهُ ۚ هُوَ

اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿١﴾

**Лав ародаллоҳу ай яттахиза валада-л ласѓѓфѓ мим мѓ
яхлуку мѓ яшѓѓ. Субҳанаҳ. Ҳуваллоҳу-л-Вѓҳиду-л-
Қаҳҳѓр.4.**

**4. Агар Аллоҳ меҳост фарзанд гирад, албатта, (мушриконро
намеурсид ва) аз махлуқоти Худ чизеро меҳост, интиҳоб
мекард. Поки ӯрост, ӯст Аллоҳи ягонаи нерӯманд.**

Ин оят ба даъвои мушрикон, ки фариштагонро духтарони Аллоҳ медонанд, яҳудиҳо, ки Узайр (а)-ро фарзанди Аллоҳ меҳонанд, насоро, ки Исо (а) писари Аллоҳ аст мегӯянд, радд аст. Аллоҳтаъоло дар ин оят баён намуд, ки мар ӯ таъолоро фарзанд нест! Агар фарз кунем, Аллоҳ субҳонаҳу ва таъоло аз махлуқоти Худ фарзанде интиҳоб мекард, ба ихтиёри Худ буд, касеро меҳост, фарзанд меҳонд, бо ихтиёри ин мушрикону яҳуду насоро набуд. Аммо ин тоифа ҳар киро меҳоханд, ба фарзандии Аллоҳтаъоло нисбат медиҳанд. Аз онҳо пурсида шавад, ки шумо дар ихтиёри Аллоҳ ҳастед ё ӯ таъоло ба ихтиёри шумо? Аз қуҷо ин ақидаи ботилро пайдо намудед? Ҳол он ки Аллоҳтаъоло аз фарзанддорию таваллуд пок аст! Хулоса, Аллоҳтаъоло бешарик аст. ӯ поқу Воҳиду Аҳад аст. Аз ҷамии мислсозӣ ва монандсозӣ орию барӣ аст! ӯ таъоло Қаҳҳор асту ҳамаи ашё таҳти қаҳри ӯ

таъоло қарор доранд. Пас чӣ гуна Ёро шарику мислу монанд будааст? Мушрикон бо ин саволҳо чӣ посух медиҳанд?

Ояти зер, иншоаллоҳ, далелҳои қудрату ваҳдоният ва бо азамат будани Аллоҳтаъолоро баён месозад.

خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ يُكَوِّرُ اللَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ وَيُكَوِّرُ النَّهَارَ عَلَى اللَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُّسَمًّى ۚ أَلَا

هُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ

Халақа-с самāвāti ва-л-аръа би-л-ҳаққи юкавиру-л-лайла ъала-н-наҳари ва юкавиру-н-наҳара ъала-л-лайл. Ва саххара-ш-шамса ва-л-қамар. Куллу-й яҷри ли аҷали-м мусамма. Алā Ҳува-л-Ъазизу-л-Раҳффар. 5.

5. Осмонҳо ва Заминро бо тадбири дуруст офарид, мепечонад шабро бар рӯз ва мепечонад рӯзро бар шаб ва мусаххар сохтааст Офтоб ва Моҳтобро, ҳар яке дар вақти муайяни худ мераванд. Огоҳ бошед: Ёст голибу омӯрзгор.

Як назар бо дидаи эътибор дар сохти Замину осмонҳо ва аҷоиботи онҳо барои оқизи худро эътироф намудани инсонӣ бохирад басандааст. Бинобар ин, инсон бояд ба яқин бидонад, ки ба ҷуз Аллоҳтаъоло касе қодир нест, онҳоро биёфарад. Офтоб, Моҳтоб он қадар бо тадбири олий сохта шудаанд, ки аз лаҳзаи офариниши онҳо агар ҳазор солҳо сипарӣ шуда бошад ҳам, аз рӯи низоми муайянкардаи Аллоҳтаъоло то имрӯз бидуни ҳеҷ як халалу нуқсон дар хати сайри худ дар ҳаракатанд. Чун Офтоб ғуруб мекунад, оҳиста-оҳиста пардаи торикии шаб рӯзро мепечонад (фаро мегирад), равшаниро аз байн мебарад ва шаб ҳукмфармо мешавад. Монанди ин рӯз ҳам чун шаб ба охир мерасад, аз тарафи машриқ сафедӣ доман паҳн карда, тамоми торикии шабро оҳиста-оҳиста аз байн мебарад. То қиёмат чунин низом боқӣ мемонад. Оё ин магар барои қудрату ваҳдонияти Аллоҳтаъоло далел шуда наметавонад?

Инсоф кунед, ба ҷуз Аллоҳтаъоло чунин низомро кӣ идора карда метавонад? Посух якто ва раднашаванда аст! Аллоҳ (ҷалла ҷалолуҳу) ин тартиби дурустро офарид ва то рӯзи қиёмат аз он ҳимоя мекунаду онро идора мекунад. Ба ҷуз ҳақ субҳонаҳу ва таъоло ҳеҷ кас наметавонад чунин махлуқоти бузургро аз кор боз

дораду онҳоро дарҳаму барҳам занад. Инсони бохирад бояд бидонад, ки қудрати Аллоҳтаъоло комилу бар ҳама шайъ ғолиб аст, раҳмату мағфирати Ӯ интиҳо надорад. Бояд ҳолисона ибодат намуд ва ҳеҷ касро ба Ӯ набояд шарик донист. Аллоҳуммағфирлано ва ли волидайно вали ҷамиъил муъминина явма яқумул ҳисоб.

خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَانزَلَ لَكُمْ مِنْ
الْأَنْعَامِ ثَمَنِيَةَ أَزْوَاجٍ تَخْلُقُكُمْ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ خَلْقًا مِّنْ بَعْدِ
خَلْقٍ فِي ظُلُمَاتٍ ثَلَاثٍ ذَٰلِكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَأَنَّى

تَصْرَفُونَ ﴿٦﴾

Халақакум-м мин-н-нафси-в вāҳидатин̄ с̄умма ҷаъала минҳā завҷаҳā ва анзала лакум-м мина-л-анъāми с̄амāнията азвāҷ. Яхлукукум фӣ бутӯни уммаҳāтикум халқа-м мӣм баъди халқин̄ фӣ зулумāтин̄ с̄алāс̄. Зāликумуллоҳу Раббукум лаҳу-л-мулк. Лā илāҳа иллā Ҳӯ. Фа аннā тусрафӯн. 6.

6. Шуморо аз як нафс биёфарид. Сипас, аз он ҷуфт (зан)-и онро офарид ва барои шумо аз ҷаҳорпоён ҳаши ҷуфт фуруд фиристод. Шуморо дар шикамҳои модаронатон дар чандин марҳала, дар तरीқиҳои сегона халқ мекунад. Ин аст Аллоҳ, ки Парвардигори шумост. Мар Ӯрост подшоҳӣ. Ҳеҷ маъбӯде барҳақ ба ҷуз Ӯ нест. Пас, аз кучо (чаро) аз роҳи ҳақ гардонида мешаед?

Аллоҳтаъоло дар ин оят мардумро хитоб намуда гуфтааст, ки ай мардум, шуморо аввалан Аллоҳтаъоло аз пушти камари Одам (а) биёфарид. Баъди ин барои Одам (а) ҷуфти ӯ, яъне модари инсоният - Ҳавворо халқ намуд. Ба аксари ривоёт Ҳавворо аз қабурғаи паҳлӯи чапи Одам (а) арзи ҳастӣ дод. Ғайри Аллоҳтаъоло кӣ метавонад Одам ва Ҳавворо бе падару модар биёфарад? Ҳеҷ кас!

Ӯ таъоло бо фазлу меҳрубонии Худ чунин Зотест, ки барои манфиати инсонҳо аз ҳайвонҳои ҷаҳорпо мисли шутур, гов,

гӯсфанд ва буз ҳашт ҷуфт офарид, то аз онҳо ва аз пашму пӯст ва гӯшту шири онҳо истифода баранд.

Ҳамчунин Аллоҳтаъоло шуморо дар батни модарҳоятон марҳила ба марҳила биёфарид. Яъне аввали халқ нутфа будед, баъд хуни баста шудед, сипас то ҷудо гаштани аъзоҳо ба гӯштпора бадал шудед. Баъд аз он дар шумо рӯҳ дамида шуд. Инчунин дар се парда қарор доштед. Ававал ин ки тифл дар ғилоф - пардаи худ ҷойгир аст, дувум дар бачадон маъво дорад ва билохира ин ҳарду дар дохили батни модар ҷой доранд,- ки дар маҷмӯъ пардаҳо се торикиро ташкил мекунанд. Ин қудратро ба ғайри Аллоҳи ягона кӣ дорад? Ин аст, ки Аллоҳтаъоло - Парвардигору холиқ ва суратсозу пайдокунандаи шумо ва тамоми махлуқот аст. Мар Ёрост тасарруфи тому подшоҳӣ дар мулки Худ. Ба ҷуз Ё таъоло ҳеҷ маъбуди барҳаққе барои шумо нест. Пас чаро аз ибодати Ё сар печида, ба ибодати ғайри Ё рӯй меоред? Ибодати ғайри Аллоҳ чӣ маъное дорад?

Аллоҳтаъоло зимни ояти зер аз кифру кифрварзӣ мардумро барҳазар доштааст.

إِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنْكُمْ وَلَا يَرْضَىٰ لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ وَإِنْ تَشْكُرُوا يَرْضَهُ لَكُمْ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ مَرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٧﴾

Ин такфуру фа инналлоҳа ганийюн ъанкум. Ва лā ярзō ли ъибāдиҳи-л-куфр. Ва ин ташкуру ярзāху лакум. Ва лā тазиру вāзирату-в визра ухрō. Ѓумма улā Раббикум-м марҷиъукум фа юнаббикум би мā кунтум таъмалун. Иннаҳу Ђалимум би зāти-с-судур.7.

7. Агар кофир шавед, пас, ҳаройина, Аллоҳ аз шумо бениёз аст ва барои бандагони Худ кифрро наменисандад. Ва агар шукр кунеду имон биёред, онро барои шумо менисандад. Ва ҳеҷ бардоранда бори гуноҳи дигареро намебардорад. Баъд аз он бозгаштани шумо ба сӯи Парвардигори шумост, пас, шуморо бо он чӣ мекардед, хабар диҳад. Ҳаройина, Ё ба он чӣ дар сина (дил)-ҳост, доност.

Ояти мазкур валлоҳу аълам, барои муҷримон (гунаҳкорон) таҳдид ва барои итоъаткунандагон ошкоро хушхабар аст. Яъне Ё таъоло мефармояд, ки ай мардум, шумо дар олам аз аломатҳои

қудрату ваҳдонияти Аллоҳтаъоло нишонаҳои бешумор мушоҳида намудед. Акнун боз агар кофир шавед, ин бар зарари шумост. Зеро Аллоҳтаъоло ҳаргиз ба шумо ниёзу ҳоҷат надорад. Хоҳ имон меоред ё не, шукр мекунед ё не, ибодат мекунед ё не, аз мулку хазинаҳои ӯ таъоло на чизе кам мешавад ва на чизе зиёд. Аммо инро бидонед, ки Аллоҳтаъоло аз кофир шудани кас розӣ нест ва ӯро наменвисандад. Агар шумо бандагони боимону шукргузор бошед, ӯ шукру имони шуморо менвисандад ва аз ин розӣ ҳам ҳаст. Он шукр ба ғоидаи шумост на ба ғоидаи Аллоҳ аст. Зеро Аллоҳтаъоло аз тоати бандагони худ на нафъбарандасту на муҳтоҷ. Ҳар амали солеҳе мекунед, барои худ мекунед ва ҳар кори баде мекунед, онро ҳам бар зарари худ мекунед! Ҳар як банда ба ғуноҳи худ ҷавобгӯи асту мукофоти онро, хоҳ бад бошад ва хоҳ нек, мегирад. Ҳеҷ гоҳ ғуноҳи як банда ба бандои дигар бор карда намешавад.

Инро бояд бидонед, ки бозгашти ҳамаи шумо ба сӯйи Аллоҳи ягона аст. Бо ҳар амале, ки дар дунё доштед, аз он шуморо хабар хоҳад дод ва ҳисобот хоҳад гарифт. Мувофиқ ба амалҳои дар дунё содиркардаатон подош хоҳед гирифт. Зеро илми Аллоҳтаъоло комил асту зоҳиру ботини шуморо ихотақунанда. Чӣ нияте дар дилҳои шумост, албатта, ӯ таъоло ҳамаро медонад.

Ояти зер аз табиати инсонии кофир ва амсоли ӯ хабар медиҳад:

﴿وَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَا رَبَّهُ مُنِيبًا إِلَيْهِ ثُمَّ إِذَا خَوَّلَهُ نِعْمَةً مِّنْهُ

نَسِيَ مَا كَانَ يَدْعُوهُ إِلَيْهِ مِنْ قَبْلُ وَجَعَلَ لِلَّهِ أَندَادًا لِّيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِهِ

قُلْ تَمَتَّعْ بِكُفْرِكَ قَلِيلًا إِنَّكَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ

❖ **Ва изъ масса-л-инсана зуррун даъъ Раббаҳу мунибан илайҳи шумма изъ хаввалаҳу ниъмат-м минҳу насия ма кана ядъӯ илайҳи мин қаблу ва ҷаъала лиллаҳи андада-л ли юзилла ған сабилиҳ. Қул таматтаъ би куфрика қалила. Иннака мин асҳаби-н-нар. 8.**

8. Ва чун ба инсон ранҷе бирасад, ба сӯйи Парвардигори худ рӯй меораду ӯро меҳонад. Сипас, чун ӯро аз тарафи Худо неъмате арзонӣ шавад, он чӣ пеш аз ин буд, ки Аллоҳро меҳонд, фаромӯш кунад. Ва барои Аллоҳ ҳамтоёнро муқаррар кунад, то мардумро

аз роҳи Аллоҳ гумроҳ созад. Бигӯ: «Бо куфри худ андак замоне нафъ бардор, албатта ту аз аҳли Дӯзах ҳастӣ.

Инсонии кофир табиати аҷоиб дорад - чун ба сахтӣ, беморӣ, нодорӣ ва дигар носозгориҳо рӯ ба рӯ биёяд, Парвардигорро ба ёд меораду ба забон «Худо» мегӯяд тавбаву тазарруъ мекунад ва бандагиро ба ҷо меорад. Зеро ба яқин медонад, ки ба ҷуз ҳазрати Парвардигор он мусибати бар сараш омадаро касе бартараф карда наметавонад. Чун тамоми ин норасоиҳо ба хости Ӯ таъоло аз сари ӯ дур шаванд ва ба маишате соҳиб гардад, чунон масту ғофил мегардад, ки гӯё бар сари ӯ ҳеҷ гуна сахтие наомада буд. Ӯ фаромӯш месозад ва гӯё эътимоди комил дорад, ки дигар чунин рӯзҳои душвор барои ӯ ҳаргиз намеояд. Фикр мекунад, ки дигар ба ёрии Ӯ таъоло ҳеҷ ниёз (ҳоҷат) надорад. Агар ба ибодате машғул шавад, албатта, ба Аллоҳ касеро ё чизеро шарику ҳамроҳ медонад. Неъматеро, ки Аллоҳ таъоло ба ӯ дода буд, барои гумроҳ кардани мардум ба дигар кас нисбат медиҳад. Ба он маъбуде, ки шаръан парастии он нодуруст аст, чунон муомила мекунад чунон сар ҳам мекунад, ки он муомила хос барои Парвардигори ягона буд. Дар натиҷаи он худ гумроҳ аст ва бо ин рафтори худ дигаронро ҳам ба вартаи гумроҳӣ тела медиҳад. Ӯ ҳоло дар ин оят Аллоҳ таъоло ҳабиби Худ (с)-ро мефармояд, ки ай Муҳаммад (с) бигӯ, ки эй ғофилону кофирон, аз неъматҳои дунёи фонӣ то вақте ҳастед, баҳра баред ва аз куфри худ лаззат бардоред, хоҳ нохоҳ умри шумо кӯтоҳу замони зиндагии шумо андак аст. Албатта, як чизро бояд бидонед, ки шумо ба ин рафторатон аз аҳли нор ҳастед ва бозгашти ҳамаи шумо ба сӯйи Ҷаҳаннам аст. Дигар шумо ҳаргиз аз он халосӣ надоред.

أَمِّنْ هُوَ قِنْتُ أَنَاءَ أَلِيلٍ سَاجِدًا وَقَائِمًا تَحْذَرُ الْآخِرَةَ وَيَرْجُوا رَحْمَةً

رَبِّهِ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ

أُولَئِكَ أَلْبَابُ

**Ам ман ҳува қонитун ānāa-л-лайли сāчида-в ва қōима-й
яҳзāру-л āхирата ва ярҷу раҳмата Раббих. Қул ҳал
ястави-л лазīна яъламуна ва-л-лазīна лā яъламуна.
Иннамā ятазаккару улу-л-албāб. 9.**

9. Оё касе, ки ӯ дар ҳама соати шаб сачдакунон ва қиёмкунон ибодаткунанда аст, аз охират метарсад ва раҳмати Парвардигори худро умед дорад (ба мушрики носипос баробар аст?). Бигӯ: «Оё ононе ки (Аллоҳро ягона) медонанд ва ононе ки намедонанд, баробаранд?». Албатта, чуз ин нест, ки соҳибони хирад панд мегиранд.

Тавре дар ояти боло амру таҳдиди шадиде баён ёфт, ояти мазкур ҳам давоми ояти боло буда, Аллоҳтаъоло фармудааст, ки ай Муҳамад (с), бигӯ оё шахси мутеъу фармонбардору обид, ки дар соатҳои шаб бо сачдаву, қиёми том Аллоҳро ибодат мекунад ва аз як сӯ хавфи охират дили ӯро беқарор месозаду аз ҷониби дигар умеди раҳмати Аллоҳи меҳрубонро дар дил устувор медорад, ба мушрике, ки ғайри Аллоҳи ягонро маъбуд меҳисобаду ибодат мекунад, баробар аст? Ҳаргиз онҳо назди Аллоҳтаъоло ба ҳамдигар баробар нестанд. Ҳеҷ ақли солим онҳоро баробар намедонад. Дар кадом сурат оқил ба ҷоҳил, солеҳ бо толеҳ (амали бадкунанда), обид бо осӣ, муъмин бо мушрик баробаранд? Ҳаргиз баробар набудаанду намешаванд. Касонеро, ки Аллоҳ соҳиби ақлу хиради воло гардонидааст, бо ақли солим андеша ронда, дараҷаҳои доди Аллоҳро дар бандагони ӯ таъоло пай мебаранд. Ҳар инсонро мақома қоил мешаванд. Аммо касе, ки хиради комил надорад, аз кучо инро пай барад? Тавре мебинем, чунин шахс ба иштибоҳи саҳт афтодаасту ӯ ҳамаро яксон медонад.

قُلْ يٰعِبَادِ اللّٰهِ ءَامِنُوْا تُتَّقُوْا رَبَّكُمْ ۚ لِلَّذِيْنَ اَحْسَنُوْا فِيْ هٰذِهِ

الدُّنْيَا حَسَنَةٌ وَّاَرْضُ اللّٰهِ وٰسِعَةٌ ۗ اِنَّمَا يُوقِى الصّٰبِرُوْنَ اَجْرَهُم

بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿١٠﴾

Қул йаъ ъибāди-л-лаз̣и̣на āману-т-тақу Раббакум. Лил лаз̣и̣на аҳсану фӣ ҳāзиҳи-д-дунйā ҳасанаҳ. Ва арзӯллōҳи вāсиъаҳ. Иннамā юваффа-с-сōбирӯна аҷрахум би ғайри ҳисāб. 10.

10. (Ин суҳанро аз номи ман) Бигӯ: «Эй бандагони Ман ки имон овардаед, аз Парвардигори худ битарсед, барои ононе, ки дар ин дунё некӯӣ қарданд, ҳолати нек бошад ва Замини Аллоҳ фарох

аст. Чуз ин нест, ки аҷри собирон беҳисобу тамои дода мешавад».

Сабаби нузули ояти мазкурро муфасссирони кирои чунин гуфтаанд, ки ин оят дар ҳақи Ҷаъфар ибни Аби Толиб (р) ва асҳоби ӯ, ки бо дили реш аз ватани худ ба диёри Ҳабаш ҳиҷрат мекарданд, нозил шудааст. Ба ин оят Аллоҳтаъоло онҳоро тасалли дод.

Аллоҳтаъоло ба Ҳабиби Худ (с) фармудааст, ки аз ҷониби Парвардигори худ ин паёмро ба бандагон расонида гӯй, ки ай бандагони ман, чуноне ки имон овардаед, ба он тарси Аллоҳро ҳам бипайвандед. Аз Аллоҳ битарседу аз ҳаромкардаҳои ӯ дурӣ биҷӯед, зеро чизе, ки байни оташу банда парда мешавад, ин тақво - тарси Худост. Шахсоне, ки дар дунё амалҳое, ки назди Аллоҳ писанд аст, иҷро намуданд, дар охираи онҳоро ҳасаноти неку аҷри бузург интизор аст. Аз ҷумла, Ҷаннат, ки сарои нақӯкорон аст ва барои чунин шахсон омодааст, бо аз тарафи кофирон тангию изою алам бикашед замини Аллоҳ бисёр фарох аст, барои қувват додану ҳамроҳи худ нигоҳ доштани амонати Аллоҳ аз дорулкуфр ба дорулимон ҳиҷрат намоед, ва дар ҳама ҷой босабр бошед. Аллоҳтаъоло барои собирон аҷри беандоза медиҳад. Албатта, ҳиҷрат бе мушкилӣ нест. Он душвориҳои зиёде дорад. Барои аҷри беҳисобро соҳиб шудан сабр лозим аст. Аллоҳтаъоло собиронро дӯст дорад ва ба онҳо подоши арзандаи беҳисоб ато менамояд.

قُلْ إِنِّي أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ

Қул иннӣ умирту ан аъбудаллоҳа мухлиса-л лаҳу-д дин.11.

11. Бигӯ: «Ҳаройина, ба ман амр карда шуд, ки парастииро барои Аллоҳ ҳолис сохта, бандагии ӯ қунам.

وَأُمِرْتُ لِأَنْ أَكُونَ أَوَّلَ الْمُسْلِمِينَ

Ва умирту ли ан акӯна аввала-л-муслимӣн. 12.

12. Ва ба ман амр карда шуд, ки нахустин фармонбардорон бошам».

Тарғиби ин амр барои инсонҳои оддӣ, яъне мову шумо, валлоҳу аълам, бештар аст. Аммо махсус намудани Пайғамбар (с) дар ин амр барои огоҳ сохтани дигарон аст, зеро онҳо барои иҷрои ин амр ҳақноктаранд. Яъне Аллоҳтаъоло ба Ҳабиби Худ (с)

фармудааст, ки ба бандагон бигӯ, ки албатта, ба ман аз сӯйи Аллоҳ амр шуд, ки ибодати Аллоҳи бешарику ягонаро холисона ба ҷо биёрам.

Пайғамбари Аллоҳ аз гуноҳ маъсум аст. Ба Вай (с) амр мешавад, ки ибодати Аллоҳро аз рӯйи ихлос ба ҷо биёрад, шахсоне, ки дар гуноҳ олудаанд, чӣ бояд кунанд? Албатта, онҳоро зарур аст ибодати худро ба таври холис ба роҳ монанд, вагарна ба ҷуз зиён чизи дигаре набардоранд.

Дар давоми оят ба Муҳаммад (с) амр шуд, ки дар сафу дараҷаи аввали мусулмонон бошад. Дар ҳақиқат Ҳазрат (с) дар замони худ аввалин шахсе буд, ки хилофи дини падарони худ ҳамчун бобокалони худ Иброҳим (а) амал намуда, бутҳоро дарҳам шикаст. Нахустин шахсе буд, ки барои ризои Парвардигори худ ҳукмҳои Исломо пурра ва бе нуқс ба ҷо овард. Дуои аввалину охири худро фақат ба ҳазрати Парвардигор менамуд ва мегуфт «Ё Ҳайю ё Қайюм би раҳматика астағий» ва аввалин бандаи фармонбардори Аллоҳтаъоло буд. (аз тафсири Қуртубӣ).

قُلْ إِنِّي أَخَافُ إِنَّ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ

**Қул иннӣ аҳофу ин ӯасайту Раббӣ ӯазāба явмин
ӯазūм.13.**

**13. Бигӯ: «Ҳаройина, агар ман Парвардигори худро нофармонӣ
кунам, аз азоби рӯзи бузург метарсам».**

Ин таълими Илоҳӣ, дарси ибратбахш ва насиҳати пандомез барои бандагон аст. Яъне Аллоҳтаъоло ба Ҳабиби Худ (с) фармудааст, ки ба мардум бирасон, ки ҳатто ман, агарчӣ пайғамбари барҳаққи Аллоҳ ва аз гуноҳон маъсум бошам ҳам, фаразан рафту аз ман гуноҳе сар занад, аз азоби рӯзи қиёмат, ки он оташи Ҷаҳаннам аст, саҳт метарсам, зеро он азоби бузург аст. Вой бар ҳоли шахсоне, ки аз ин оят панд намегиранд, онро чун абр барои худро аз гуноҳҳо нигоҳ доштан истифода намебаранду огоҳ намешаванд. Вой бар ҳоли шахсе, ки дар гуноҳ кардан ин қадар ҷуръат мекунад ва аз азоби рӯзи қиёмат биме надорад. Афсӯси онҳое, ки худро мусулмон медонанд, вале ҳеҷ як рукни Исломо барпо намедоранд ва боз даъвои "Ман мусулмонам"-ро доранд.

قُلِ اللَّهُ أَعْبُدْ مُخْلِصًا لَهُ دِينِي

Қулиллāҳа аъбуду мухлиса-л лаҳу дини. 14.

14. Бигӯ: «Аллоҳро ибодат мекунам (ва) ибодати худро (аз олоии ширк) барои Ў холис мегардонам.

Ин амри Парвардигор аст. Ба расули Худ (с) фармудааст, ки ай Муҳаммад (с) ба мушрикони бигӯ, ки ман ибодати худро ба ҳар чиз олуда намесозам ва ибодатамро холис барои Аллоҳ ба ҷо меорам. Ҳеҷ Зотеро ба ҷуз Ў барои худ маъбуд намедонам. Дар ин ҷо чунин ба назар мерасад, ки оят ба тақрор омадааст, вале чунин нест. Зеро дар ояти қаблӣ Расулуллоҳ (с) маъмур ба хавф буданд. Аз рӯи мазмуни ояти дувум бошад, ба иҷрои ибодат маъмуранд, яъне набояд Расулуллоҳ (с) ба ҷуз Аллоҳтаъоло дигареро ибодат кунанд. Он Ҳазрат (с) на қабл аз рисолаташон ва на баъди он ҳаргиз бутро ибодат накардаву ба Аллоҳи ягона чизеро ҳатто як лаҳза ҳам шарик надонистаанд! Мазмуни ояти мазкур ба оятҳои сураи «Кофирун» наздик аст.

Ояти зер сифати касонеро, ки амри Аллоҳи ягона ва Расули Ў (с)-ро ба ҷо намеоранд, баён кардааст.

فَاعْبُدُوا مَا شِئْتُمْ مِنْ دُونِهِ ۚ قُلْ إِنَّ الْخَاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ

وَأَهْلِيهِمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ أَلَا ذَلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ ﴿١٥﴾

Фаъбуду ма шиътум-м мин дуниҳ. Қул инна-л ҳосирӯна-л-лазӯна хасирӯ афусаҳум ва аҳлиҳим явма-л-қийамаҳ. Алā зāлика ҳува-л-хусрон-л-мубин. 15.

15. Пас, шумо ҳам ба ғайри Аллоҳ чиро хоҳед, ибодат кунед».

Бигӯ: «Албатта, зиёнкори ононеанд, ки дар рӯзи қиёмат нафсҳои худро ва аҳлу аёли худро дар зиён андохтанд». Огоҳ бош: ҳамин аст зиёни ошкор!

Валлолҳу аълам, ин фармон бо мақсади таҳдиди мушрикони нозил шуда аст. Тавре дар боло ишора рафт, касоне ки Аллоҳи ягонаро ибодат намекунанд, амри Ўро ба ҷо намеоранд ва аз манъиёти Ў таъоло дурӣ намечӯянд, чизеро меҳоҳанд, хоҳ бут бошад, хоҳ сангу ҷӯб, хоҳ нафси худ ё шахсият парастии мекунанд, дур нест, ки подоши куфрашонро ба саҳттарин тарзи азоб хоҳанд дид. Аллоҳтаъоло ба Ҳабиби Худ (с) фармудааст, ки бигӯ, онҳо дар ҳақиқат дар натиҷаи куфри худ зиёндидагонанд. Онҳо дар ивази куфрашон худро, зану фарзанду пайвандони худро бохтаанду ба сӯи нори сӯзони алангазанандаи Ҷаҳаннам равона намудаанд. Байни онҳо ва аҳлу аёли чунин шахсон ҷудогии доимӣ ҳукмфармост. Онҳо дигар ҳамдигарро намебинанд, то аз чехраи

ҳамдигар хурсанд шаванд. Ай қавм, бояд огоҳ шуд, ки ҳадди охирини зиёни ошкоро ҳамин аст ва аз ин саҳттар зиёни дигаре нест.

Соҳиби «Тафсири Кабир» нақл кардааст, ки ибни Аббос (р) фармудаанд: «Барои ҳар мард дар Ҷаннат манзилу аҳл ва хидматгузоронро Аллоҳтаъоло муяссар гардонидааст. Агар дар дунё итоати амри Аллоҳро кунад, ба чунин комёбиҳо ноил мегардад. Агар аз аҳли нор бошад, аз ин неъматҳо маҳрум мемонад. Яъне ин шахс зарардида асту аҳлу манзили худро дар Ҷаннат аз даст додааст».

Парвардигоро, ба ту паноҳ мебарем аз чунин зарари ниҳой.

Тибқи ояти мазкур зикри зиёни мушрикони дар дунё гузашт ва бо ояти зер сифати зиёни онҳо дар охират баён мегардад.

هُمْ مِّنْ فَوْقِهِمْ ظُلَلٌ مِّنَ النَّارِ وَمِنْ تَحْتِهِمْ ظُلَلٌ ذَٰلِكَ يُخَوِّفُ اللَّهَ بِهِ

عِبَادَهُ يَعْبَادِ فَاتَّقُونِ ﴿١٦﴾

Лаҳум-м мин фавқиҳим ʒулалу-м мина-н-нāри ва мин таҳтиҳим ʒулал. ʒāлика юхаввифуллоҳу биҳи ʒибāдах. Йā ʒибāди фаттақун. 16.

16. Онҳоро аз болашон абрҳои аз оташ чанд қабат ва аз поёни онҳо низ соябонҳо чанд қабат бошад. Ин аст он азобҳои Аллоҳ, ки бандагони Худо ба он метарсонад, (ки мегӯяд): «Эй бандагони Ман, аз (азоби) Ман битарсед!».

Дар қиёмат ба тоифаи номбурда азобҳои гуногуни аҷиб муҳайё шудааст. Яке аз онҳо ин аст, ки болои сару тахту атрофи гунаҳгорро қабатҳои нори Ҷаҳаннам мисли абр мепечонаду гунаҳгорро дар оғӯши азоб қарор медиҳад. Абрҳое, ки болои онҳо қарор мегиранд, онҳо абрҳои соя бон нестанд, балки баръакс абрҳои қабад-қабад ҳарорат доранду онҳоро месӯзонанд.

Чунин азоби саҳтро қисса намудани валлоҳу аълам баҳри он аст, ки то бандагони муъмин аз иртиқоби гуноҳ битарсанду дар амалҳои худ устувор монанд. Муҷримон аз гуноҳ худро дур гиранду зиёнкор нашаванд. Аллоҳтаъоло дар охири оят нидо мекунад, ки ай дӯстони Ман, азоби бар сари онҳо омадаро шунидед, акнун аз чунин азоб дар хавф бошед. Даст ба корҳое, ки сабаби азоби Ман дар онҳост, мазанед. Ин пандро гӯш бидиҳед. Ҳамчунин аз азоби Ман дар бим бошед. Дар тоъат машғул шавед ва аз раҳмати Ман ноумед набошед!

Аҳволи бутпарастон, таҳдиду ваъид барои онҳо бо услуби ин сура дар оятҳои қаблӣ ба охир расид. Баъдан ҳоли шахсоне, ки Аллоҳи ягонаро мепарастанду аз ширку гуноҳ парҳез мекунанд, дар оятҳои зер, иншоаллоҳ, баён шудааст.

وَالَّذِينَ اجْتَنَبُوا الطُّغُوتَ أَنْ يَعْبُدُوهَا وَأَنَابُوا إِلَى اللَّهِ لَهُمُ الْبُشْرَىٰ

فَبَشِّرْ عِبَادِ

Ва-л лази́наҷтанабу-т-тоғу́та ай яъбуду́ха ва ана́бӯ илаллоҳи лаҳуму-л-бушро. Фа башшир ъибād. 17.

17. Ва ононе ки аз парастидани шайтонҳо парҳез карданд ва бо тавба ба сӯи Аллоҳ бозгаштанд, онҳоро мужда аст, пас, он бандагони Маро башорат деҳ,

Бинобар услуби қуръонӣ барои ҳосил шудани тарғибу тарҳиб оятҳои ваъду ваъид (ваъдаи роҳату азоб) паи ҳам меоянд. Зеро чунин тарзи нигориш мӯҷиби камоли фаҳми хонандагон ва пандбардорандагон мешавад. Бинобар ин, дар мазмуни ояти мазкур Аллоҳтаъоло барои шахсоне, ки аз ибодати бутҳо ва итоати шайтонҳо дурӣ меҷӯянд, ҳар чи қадар метавонанд аз амалҳои ширкомез парҳез мекунанд ва ба тоату ибодат рӯҷӯ намуда, Аллоҳи ягонаро бо тавбаву тазарруъ ёд мекунанд, муждаи наҷот расонида шудааст.

Яъне Аллоҳтаъоло чанд сифати бандагонеро, ки ба дохил шудани Ҷаннат сазоворанд, дар ин оят зикр намуд. Расули Худ (с)-ро фармуд, ки чунин шахсони номбурдаро ба дохил шудани Ҷаннат башорат бидиҳад. Дигар сифатҳои шахсони ҷаннатиро ояти зер, иншоаллоҳ, баён мекунад:

الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ هَدَاهُمُ اللَّهُ

وَأُولَٰئِكَ هُمُ أُولُوا الْأَلْبَابِ

Ал-лази́на ястамиъуна-л-қавла фа яттабиъуна аҳсанаҳ. Улّاика-л-лази́на ҳадаҳумуллоҳ. Ва улّاика ҳум улу-л-албаб.18.

18. - ки суханро мешунаванд, пас, некӯтарини ин суханро пайравӣ мекунанд, вайҳо чунин касонеанд, ки онҳоро Аллоҳ ҳидоят кардааст ва онҳоянд соҳибони хирад.

Сифати дигари шахсони ҷаннатӣ ин аст, ки агар суҳанҳои гуногунро шунаванд ҳам, хубтарину ғоидаовари онҳоро пайрав мешаванд. Ё насиҳате ё ҳадисеро шунаванд, бе дудилағӣ якро ду нагуфта, пайравӣ мекунад. Мувофиқи мазмуни ояти мазкур чунин шахсон соҳибони ақли комиланд ва ба онҳо мужда расонида мешавад, ки Аллоҳтаъоло онҳоро ҳидоят кардааст. Ибни Аббос (раз) мегӯяд: «Агар марде суҳанҳои бадун некро шунавад, агар аз онҳо суҳан кардан лозим бошад, хубашро мегӯяду аз бадаш худдорӣ мекунад». Ояти мазкур аз ҷониби Аллоҳтаъоло барои чунин шахс як тасанно буда, он одати хубест ки инсон бохирад суҳани бадро аз шарр ҷудо карда метавонад. Мурод аз «аҳсани калом», ки дар оят зикр ёфтааст, каломи Аллоҳ ва беҳтарин-ҳидоят ҳидояти Муҳаммад (с) аст. Онҳое ки ингуна ҳислатҳоро дар худ дорад, яъне бо ақлу фаросати худ роҳи тавҳид - яқтопарастиро ба инобати ҳолис ихтиёр намудаанд, соҳиби ҳидояти Аллоҳтаъолоанд. Мувофиқи роҳи нишондода ӯ таъоло зиндагиро иттибат менамоянд, ҳарф мезананду амал мекунад. Ҳар инсон кӣ будани худро аз ин оят муайян карда метавонад. Оё ӯ ҳидоятёфтаасту бохирад, ё гумроҳу аҳмақ?

أَفَمَنْ حَقَّ عَلَيْهِ كَلِمَةُ الْعَذَابِ أَفَأَنْتَ تُنْقِذُ مَنْ فِي النَّارِ

А-фа ман ҳаққа љалайҳи калимату-л-љазљби а-фа анта туңқизу маъ фи-н-наъ. 19.

19. Оё касе, ки бар вай ваъдаи азоб собит шуд, оё ту онеро, ки дар оташ афтодааст, ҳалос карда метавонӣ?

Дар тафсири Қуртубӣ зимни ояи мазкур омада, ки Набӣ (с) барои имон овардани қавми худ ки баъзе онҳо дар куфрашон саҳт устувор буданд, бисёр ҳарис буд, бинобар ин ояи мазкур нозил гардид.

Ибни Аббос (раз) мегӯяд: «Ин оят дар ҳаққи Абӯ Лаҳаб ва фарзандони ӯ ва ҳешовандони Расулulloҳ (с), ки аз имон овардан таҳаллуф варзида буданд, нозил гардидааст».

Ба ҳар тақдир, валлоҳу аълам, эзоҳи ояи мазкур, чунин аст: Аллоҳтаъоло Расули Худ (с)-ро фармудааст, ки ай Ҳабибам (с), оё ту ба ҳидояти шахсоне, ки дар тақдирашон бадбахтию азоб аз тарафи Аллоҳтаъоло сабт шуда бошад, қодир шуда метавонӣ? Оё шахсонеро, ки аз сабаби гумроҳию гунаҳкорӣ ба дохил шудани нор ҳукм шудаанд, қуввати наҷот додан дорӣ? Ин бадбахтонро ҳеҷ кас ба ғайри Аллоҳ наҷот дода наметавонад! Ҳамчунин онҳоро ба роҳи дуруст оварда ҳам наметавонӣ. Ҳидоят аз ҷониби Аллоҳтаъолост, кори банда фақат таблиғ аст!

لَكِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ هُمْ غُرَفٌ مِّنْ فَوْقِهَا غُرْفٌ مَّبْنِيَّةٌ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا

الْأَنْهَارُ وَعَدَ اللَّهُ لَا تُخْلِفُ اللَّهُ الْمِيعَادَ ﴿٢٠﴾

Лакини-л-лазӯна-т-тақав Раббаҳум лаҳум гурафу-м мин фавқиҳа гурафу-м мабнийятун таҷри мин таҳтиҳа-л-анҳар. Ваъдаллоҳ. Ла юхлифуллоҳу-л миъад. 20.

20. Лекин барои ононе ки аз Парвардигори худ тарсиданд, иморатҳоест, ки аз болои он болохонаҳои дигар сохта шуда, дар зери он иморатҳо ҷӯйҳо равон аст, (инро) Аллоҳ ваъда кардааст. Аллоҳ ваъдаи Худро хилоф намекунад.

Лекин муъминони некӯро дар дунё аз Аллоҳ тарсанда ва ба шариати Ӯ чанги маҳкамзада ва бо тоату ибодат машғулбуда, мукофоти дилхоҳ мегиранд. Барои чунин инсонҳо, аз сӯи Парвардигор дар Ҷаннат мартабаҳои олии иззату икром ваъда шудааст. Барои онҳо дар Ҷаннат қасрҳои бо ёкуту забарҷад ороёфтаи болохонадор, ки болои он боз болохонаҳои дигар ҳаст, муҳайё шудааст. Аз зери он иморатҳо ва дарахтони Ҷаннат, ҷӯйҳои оби равони мусаффо беист ҷорианд. Истифодаи неъматҳои Ҷаннат аз онҳо ҳеҷ заҳмат талаб намекунад. Аллоҳтаъоло ин неъматҳоро ба бандагони муттақии Худ таъкидан ваъда намудааст. Имконнопазир аст, ки Аллоҳтаъоло ваъдаи худро хилоф наояд. Зеро Ӯ таъоло дар мулки Худ ғолибу тавоно, ба тасарруфи тамоми ашё қодир ва ба ваъдаи Худ вафодор аст.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَلَكَهُ يَنْبِيعَ فِي الْأَرْضِ ثُمَّ

مُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ ثُمَّ يَهِيْجُ فَتَرَهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَجْعَلُهُ

حُطَمًا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَذِكْرٍ لِّأُولِي الْأَلْبَابِ ﴿٢١﴾

Алам тара анналлоҳа анзала мина-с самъи маъан фа салакаҳу янабӣъа фи-л-арзи шумма юхриҷу биҳи заръа-м мухталифан алвāнуҳу шумма яҳиҷу фа тароҳу мусфарран шумма яҷъалуху ҳутōмā. Инна фи зāлика ла зикро ли ули-л-албāб. 21.

21. Оё надидӣ ки Аллоҳ аз Осмон обе фурӯ фиристонд, боз он обро дар чашмаҳои Замин равои сохт, сипас, ба сабаби он зироатҳои гуногунрангро (аз Замин) мебарорад, баъдан, хушк мешаванд, пас, ўро зардишуда мебинӣ, боз онро реза-реза мегардонад, албатта, дар гуфтани ин сухан барои соҳибхирадон насиҳате ҳаст.

Ай инсонии оқил, оё намебинӣ, ки Аллоҳтаъоло ба қудрати Худ аз осмон сӯйи Замин боронро фурӯ мефиристад? Оё надидед, ки он дар Замин аксаран фурӯ рафта, дар кӯҳу дашту даманҳо дар намуди чашмаҳо қорӣ мегардад? Ба сабаби ин обҳо рустаниҳои рангоранг рӯида, ҳар яке шаклу рангу бўю таъми худро соҳиб мегардад. Оё ин ҳодисаҳоро надидию ҳикмати Аллоҳтаъолоро дарк накардӣ? Бо мурури вақт ин рӯидаҳо хушк шуда, ранг бадал карда, зард мешаванду ба шикастану реза-реза шудан рӯй меоранд. Оё пай набурдӣ, ки ба ғайри Аллоҳ кадом зот чунин низомро барои ин зироатҳо пиёда кардааст, ки онҳо онро бечуну чаро итоат мекунанд? Албатта, ҳар соҳибхирад, аз он пай мебарад. Қудрати беинтиҳои Аллоҳтаъолоро эътироф мекунад, пеши санъати офариниши Ӯ худро очиз медонад ва барои худ панд мегирад. Соҳиби «Сафватуттафосир» меғӯяд: «Ин як мисоле буд дар дунё барои зиндагии инсон. Яъне ҳар қадар умри инсон дароз кашад ҳам, оқибат ба интиҳо расиданаш маълум аст. Бо гузашти синну сол мебинӣ, ки рангаш зард, ҷисмаш хурду заиф, қомати чун сарваш хамида, ақлаш тираю чашмаш хира мегардад, ки ин ҳама нишонаҳои фаноӣ ӯянд. Пас некбахт касест, ки оқибаташ ба хайр бошад, зеро ҳама лаззату дороии дунёӣ муваққатист!»

أَفَمَنْ شَرَحَ اللَّهُ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ فَهُوَ عَلَىٰ نُورٍ مِّن رَّبِّهِ ۖ فَوَيْلٌ لِّلْقَاسِيَةِ

قُلُوبِهِم مِّن ذِكْرِ اللَّهِ ۖ أُولَٰئِكَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٢٢﴾

А-фаман шараҳаллоҳу садраҳу лил ислами фа ҳува ъала нӯри-м ми-р-Раббиҳ. Фа вайлу-л лил қосияти қулубухум-м миң зикриллаҳ. Улّاика фи залали-м мубин. 22.

22. Оё касеро, ки Аллоҳ синаи ўро барои дини Ислом фарох кардааст, пас, ӯ аз ҷониби Парвардигори худ бар равшанӣ бошад, (оё ӯ монанди касест, ки имон надорад)? Пас, вой бар шахсоне ки дилҳои онҳо аз ёди Аллоҳ сахт аст, онҳо ошкоро дар гумроҳиянд!

Оё шахсе ки Аллоҳтаъоло садру синаи ӯро барои ғунҷоиши нури Ислом васеъ кардааст, дар ҳақ будани Ислом ягон шакку шубҳа надорад ва барои иҷрои аҳкомҳои ин дини мубин хушҳол асту дилаш тангу нофорам намегардад, чароғи ҳидояти Аллоҳтаъоло барояш сироталмустиқим (роҳи рост)-ро рӯшанӣ дорад, ба шахсе, ки аз шунидани номи Ислом озурдаву рӯйгардон аст, ҳар айбери ёбад, ба ислом мебандад, кӯрдил асту аз шунидани ҳарфи ҳақ тангдил мешавад баробар аст? Боз тақроран мепурсам, инсоф кунед, гӯед, ки оё ин ҳарду тоифа бо ҳам баробаранд? Ҳаргиз! Пас, вой бар ҳоли чунин афроде, ки аз Ислом дурӣ мечӯянд. Дилашонро дар ҷаҳолат санг гардонандаанд. Чашми ҳақбин надоранд. Аз зикри Аллоҳ дурӣ мечӯянд. Дар ториқиҳои гумроҳӣ фуру рафтаанд. Аз шунидани Қуръон нармадил намегарданд. Бо тақлиди кӯр-кӯронаи бобою аҷдоди худ ҳайронӣ саргардонанд, дар шак умр ба сар мебаранд.

Ояти зер ҳамчу шиър далолат бар он мекунад, ки барои ҳосил шудани нури ҳидоят ва шифои қалбию рӯҳи Қуръон сабаб аст:

اللَّهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُتَشَابِهًا مَّثَانِيَ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُودُ الَّذِينَ

تَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ ذَٰلِكَ هُدَىٰ

اللَّهُ يَهْدِي بِهِ ۚ مَنْ يَشَاءُ ۚ وَمَنْ يُضِلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٢٣﴾

Аллоҳу наззала аҳсана-л ҳадиши китāба-м муташāбиҳа-м маъāния тақшаъирру минҳу ҷулуду-л-лазūна яхшавна Раббаҳум шумма талину ҷулудухум ва қулубухум илā зикриллāх. Зāлика ҳудаллоҳи яҳди биҳи ма-й яшāъ. Ва ма-й юзлилиллāху фа ма лаҳу мин ҳād. 23.

23. Аллоҳ беҳтарин суҳан - Китобро нозил кард, ки баъзеи он дар байни худ тақроршудаву мушобеҳи якдигаранд, аз шунидани он бар нӯстҳои ононе ки аз Парвардигорашон метарсанд, мӯй рост мешавад, пас аз он, нӯстҳои онҳо ва дилҳои онҳо ба зикри Аллоҳ ва ба ёд овардани раҳмати Ӯ нарма мешавад. Ин роҳнамоии Аллоҳ аст, касеро, ки хоҳад, ба он ҳидоят менамояд. Ва ҳар киро Аллоҳ гумроҳ кунад, пас, ӯро ҳеҷ ҳидояткунандае нест.

Дар дунё ҳеҷ суҳан аз Қуръон болотару фоиданоктар нест. Бинобар ин, Аллоҳтаъоло мефармояд, ки ин Қуръони азимушшаън

беҳтарин сухани олам аст. Онро Аллоҳтаъоло нозил кардааст, чунон китобест, ки оятҳои он дар фасоҳату балоғат ва аз рӯи санъати калом аз ҳамдигар камӣ надоранд. Ҳамчунин аз рӯи нафъоварӣ нуқсоне дар онҳо дида намешавад. Илова бар ин, эҳсос мегардад, ки агар як оят ба тарафи ояти дигар майлон кунонида шавад, тафсири саҳеҳ ва маъони равшан дар он маълум мегардад. Метавонем бигӯем, ки баъзе оят баъзе ояти дигарро низ тафсир мекунад дар фасоҳату балоғат бе зиддият мушобиҳ аст. Яъне мавъизаву аҳкоми Ё дар боби ҳалолу ҳаром, қиссаву ахбори анбиё, ҳукму қазо, аҳкоми ҳаҷ, намоз, рӯза ва ғайра бо андак тағйироту тафсилот ба такрор дар як ё чанд сураи Қуръон таъкид ёфтаанд.

Як хусусияти дигари ин китоби саросар пур аз ҳикмат ин аст, ки чун касе онро тиловат кунад, аз шунидани ваъдаи азоби Илоҳӣ мӯй дар пӯсти баданаш меҳезад. Албатта, чунин ҳолат касеро рӯй медиҳад, ки аз Парвардигори худ метарсад. Зеро муъмин медонад, ки ин каломии Раббонӣ асту он ҳақ асту рост. Пас ин ҳолат ба тадриҷ ёро баъди шунидани ояти раҳмату эҳсон паси сар мегардаду қалбу вучудааш аз таъсири ин суханҳо бо умеди лутфу раҳмати Парвардигор нарму ором мегардад. Ин ҳолати муъминони солеҳ ва қавиירוда аст, ки дар чунин ҳолат ба зикри Аллоҳ машғул мешаванд. Аммо шахсоне, ки бо шунидани оятҳои қуръонӣ фарёд аз худ бароварда, ҳатто аз худ мераванд, ин ҳам ҳолати хуб аст, вале ин хоси муъминони саломатиашон заиф бошад, ки қазб онҳоро фаро гирифта дигар тоқат карда наметавонанд.

Аммо дараҷаи шахсе, ки аз шунидану хондани каломии Раҳмонӣ на мӯй баданаш меҳезад ва на аз тарсу ваҳм фарёд мебардораду на аз худ меравад, валлоҳу аълам, аз заифон ҳам пасттар аст. Зеро маънои ояти Қуръонро нафаҳмидааст. Ё бечора чиро дарк кунад чиро фаҳмад ва аз қучо донд, ки матлаб чисту чиро ҳаром гуфта шуду чиро ҳалол? Модоме чуни наст, пас чӣ гуна амалҳои худро дар тарозу ниҳода, андешаи охирати худ кунад? Ёро ба ҷуз савоби шунидани тиловати Қуръон дигар ҳеҷ нафъе нест. Мартабаи савоб бардоштан аз шунидани тиловати Қуръон, валлоҳу аълам, ба дараҷаҳои шахсони номбурда низ тақсим аст.

Хулоса, Қуръон сифатҳои номбурдари дар худ дорад. Ин Қуръон ҳидояти Аллоҳ аст; Аллоҳ касеро хоҳад бо он ҳидоят мекунад ва касеро, ки хор кунад, ёро гумроҳ месозад, дилашро сахту торик мекунад, дигар барои ӯ ҳеҷ касе муршиду ҳидоятгар шуда наметавонад.

Ибни Касир (р) бисёр нишонрас ҳарф андохта мегӯяд, ки сифати аброр чунин аст, ки агар онҳо каломии Парвардигор, яъне оятҳои ваъиду таҳдидро шунаванд, мӯй баданашон аз тарси

Парвардигори худ меҳезад ва ҳар вақто ояти раҳмати Парвардигорро шунаванд, дилашон аз раҳмати Аллоҳтаоло умедвор шуда, нарм мегардад. Ашхосе, ки чунин сифатҳоро соҳибанду Аллоҳтаоло онҳоро ба ин насиб дидааст, соҳиби ҳидояти Аллоҳтаоло гаштаанд. Ин аз лутфу қараму эҳсони Аллоҳтаолост, ки бандаашро ба роҳи рост ба сӯи наҷоти бузург ҳидоят кардааст. Аммо Аллоҳтаоло шахсеро гумроҳ карда бошад, дили ӯ сахту аз шунидани каломи Аллоҳ бетаъсиру дар торикии ҷаҳл фурӯ меравад. Ба ҷуз Аллоҳтаоло ҳеҷ кас, ӯро ба сӯйи сироталмустақим (роҳи рост) гардонида наметавонад.

Парвардигоро, ба мо дарки маънои оятҳои шунидашуда ё тиловатшударо арзонӣ бифармо, то дар қатори шахсоне, ки аз Холиқи худ метарсанд, қарор гирем. Омин!

أَفَمَنْ يَتَّقِ بِوَجْهِهِ سُوَاءَ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَقِيلَ لِلظَّالِمِينَ

ذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ

А-фа май яттақӣ би вачҳиҳи сӯа-л-ъазāби яема-л қийāмаҳ. Ва қила ли-з-зōлимīна зӯқӯ мā кунтум таксибӯн.24.

24. Оё касе, ки бадиш азоби рӯзи қиёматро бо рӯи худ бозмедорад. Ва дар он асно ба ситамгарон гуфта шавад: «(Вуболи) он чиро, ки касб мекардед, бичашед»?! (бо шахсони худотарс баробар аст)

Одати инсон чунин рафта, ки чун хавфе воқеъ шавад, бо ду даст рӯи худро пӯшида чораи онро мебинад. Аммо дар қиёмат чунин нест. Дасти золимон баста, дохили Дӯзах карда мешаванд ва ҳар азобе, ки ба сӯйи онҳо биёяд, аввал ба рӯи онҳо, ки беҳтарин аъзои зоҳирии инсон аст, таъсир мекунад. Бинобар ин, Аллоҳтаоло дар ояти мазкур мефармояд, ки оё шахсе ки азоби Дӯзахро қабл аз ҳама бо чеҳраи худ қабул мекунад ва молиқони Дӯзах ба онҳо мегӯянд, ки ай золимон, чун дар дунё ҳарчи хостед кардед, на ҳаромро ҳаром донистеду на ҳалолро ҳалол гуфтед, акнун имрӯз азоби ҷонкоҳи он амалҳои худро бичашед!

Оё шахсони номбурда ба худотарсоне, ки дар рӯзи қиёмат аз соҳиб шудани фазлу раҳмати Аллоҳтаоло хурсанду беғаманд, баробаранд? Ҳаргиз!

**Бар чеҳра надорем зи мусулмонӣ ранг,
Бар ман дорад шараф, сағи аҳли фаранг.**

Он рӯсияҳам, ки бошад аз будани ман,
Дӯзахро нангу аҳли дӯзахро нанг.

(А. Абулхайр.)

كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَأَتَتْهُمْ أَلْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٥﴾

**Каззаба-л-лазӣна миӢ қаблиҳим фа атāхуму-л-ъазāбу мин
ҳайсу ла яшъурун. 25.**

25. Касоне, ки пеш аз онҳо буданд, (китобҳоро) ба дурӯғ нисбат
доданд, пас, азоб онҳоро аз ҷое биёмад, ки намедонистанд.

فَأَذَاقَهُمُ اللَّهُ الْخِزْيَ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا

يَعْلَمُونَ ﴿٢٦﴾

**Фа азāқаҳумуллоҳу-л хизя фи-л-ҳайāти-д-дунйā. Ва ла
ъазāбу-л-āхирати акбар. Лав кану яъламун. 26.**

26. Пас, Аллоҳ расвоиро дар зиндагонии дунё ба онҳо чашонид ва
агар медонистанд, албатта, азоби охират барои онҳо бузургтар
аст.

Одатан аксари қавмҳои гузашта Пайғамбарони Аллоҳро дурӯғгӯй ҳисобида, пайғамбарии онҳоро бовар накардаанд. Ин буд, ки мавриди азобу хорию расвой қарор ёфта, азобу ҳалокати дунёӣ бар сари онҳо аз ҷое расид, ки ҳеҷ интизораш набуданд. Ҳамин тариқ, Аллоҳтаъоло онҳоро дар дунё хор гардонид, ба саҳттарин тарз азобашон доду ба хок яксонашон намуд. Боз азоби бузурге дар рӯзи қиёмат онҳоро интизор аст. Кош, онҳо онро медонистанд... Яъне ҳамаи шахсоне, ки дар дунё ба пайғамбарон (а) ситеза карданд, дер ё зуд ба чунин азобҳои Аллоҳтаъоло гирифтор мешаванд. Номии бади онҳо дар саҳифаҳои таърих то қиёмат боқӣ хоҳад монд ва лаънати пайдарпайи халқи Аллоҳ онҳоро муддатҳои дароз дунболагир шуд. Онҳо тоифаеанд, ки зиндагии якчандсолаи муваққатиро аз зиндагии абадӣ боло гузоштаанд.

وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٧﴾

**Ва лақад зāрабнā ли-н-нāси фи қурāни миӢ кулли
масали-л лаъаллаҳум ятазаккарун. 27.**

27. Ва батаҳқиқ, дар ин Қуръон барои мардум аз ҳар чиз мисоле баён кардем, то онҳо фикр кунанду панд гиранд.

قُرْءَانًا عَرَبِيًّا غَيْرَ ذِي عِوَجٍ لَّعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿٢٨﴾

Қур-āнан ʔарабийан ғайра зӣ ʔиваҷи-л лаʔаллаҳум яттақун. 28.

28. (Мо) Қуръонро бо забони арабӣ (нозил кардем), дар он ҳеҷ қаче нест, то шояд онҳо парҳезгорӣ кунанд.

Аллоҳтаъоло зимни оятҳои мазкур фармудааст, ки дар ҳақиқат барои мардум дар ин Қуръон бо мисолҳои нафъовар ва хабархое, ки ҳамаи мардум ба онҳо мӯҳтоҷанд, масъалаҳои барои инсонҳо зарурро равшан баён сохтем. Ин барои он буд, ки шояд онҳо аз хондану шунидани он панд гиранд. Барои он ки онҳо дар ғафлат намонанду бе маърифати Аллоҳ умри худро дар гумроҳӣ зоеъ наkunанд, дар оятҳои Қуръон ҳам амр дида мешаваду ҳам наҳй. Бо мақсаде, ки Қуръон барои онҳо фаҳмо бошад, онро ба забони арабӣ нозил гардонидем. Ба ҳеҷ вачҳ дар он ихтилофу ноқисӣ вуҷуд надорад. Ин барои он буд, ки онҳо аз Аллоҳ битарсанд, аз ҳаромҳо ва гуноҳҳо дурӣ бичӯянд аз ақидаҳои нодуруст рӯйгардон бошанд аз шунидани ин панду насиҳатҳои равшан ба роҳи рост қадам зананд ...

Валлоҳу аълам Ояти зер, мисоле барои ин гуфтаҳост:

ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَّجُلًا فِيهِ شُرَكَاءُ مُتَشَاكِسُونَ وَرَجُلًا سَلَمًا لِّرَجُلٍ هَلْ

يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٩﴾

Зарабаллоҳу маъсала-р-раҷулан фиҳи шуракъу муташақисуна ва раҷулан салама-л ли раҷулин ҳал яставийāни маъсала. Ал-ҳамду лиллаҳ. Бал аксарухум ла ʔяламун. 29.

29. Аллоҳ достони як барда (-и муштарак)-еро баён мекунад, ки шарик (соҳиб)-он бар зидди якдигар дар боби вай ихтилофкунанда бошанд ва бардае, ки ҳолис барои як мард бошад. Оё ин ҳар ду мард дар мисол овардан баробаранд? Ҳама ситоишҳо аз он Аллоҳ аст, балки аксари онҳо намедонанд.

Аллоҳтаъоло ин масалро барои ду гурӯҳ инсонҳо яке Худоро якто донанда (муваҳҳид) ва дигаре ба Худо шарик оранда (мушрик) овардааст, то онҳо бо чунин мисолҳо фаҳму идроки худро бо роҳи рост равона созанд. Ў таъоло фармудааст, ки ғуломмарди, муштараке бошад, ки хоҷагонаш якчанд мардони бадкор ва байнашон ихтилоф бошад, ҳар яке аз онҳо ғуломро ба хидмати хеш кашад. Яке ғӯяд, ки аз паи фалон кор шав, дигаре ғӯяд, ки рав ин корро кун ва монанди ин, ғуломи бечора аз ин ҳайрон монда, намедонад хидмати кадом якеро кунад. Дар ҳолати дигар ғуломмарде бошад, ки як хоҷа дорад, хоҷааш соҳиби хулқи нек аст. Ғулом медонад, ки ўро танҳо як хоҷа аст, бинобар ин ў бо ихлоси тамом хидмати вайро ба ҷо меорад. Ҳатто дар хидмати хоҷааш омода аст аз баҳри ҷони худ гузарад. Зеро аз хоҷааш фақат некӣ дидааст ва ўро ба ин гуна подош арзанда мебинад. Оё ҳолати ин ду ғулом якасту, онҳоро як хел шароит муҳайёст? Магар онҳо аз рӯи оромию осоиш, вазъият, некӣ ва ҳусни зиндагӣ бо ҳамдигар баробаранд? Тафовути инсони муваҳҳиду мушрик монанди ҳамин аст. Қалби бандаи мушрик ба чандин тараф кашол аст, зеро ў якчанд ақида дораду чандин маъбуди ботилро парастид мекунад, ки онҳо ибодатро сазовор нестанд. Ў банди фикру андеша аст, ки кадом як бутро аз худ розӣ кунад. Ҳарчанд мушрикони зоҳиран орому дар ақидаи худ худро устувор нишон диҳанд ҳам, дар асл фикрҳои мағшуш онҳоро азоб медиҳад, ки ин гуна худоҳои сершуморро ҷи гуна аз худ розӣ мекунанд?

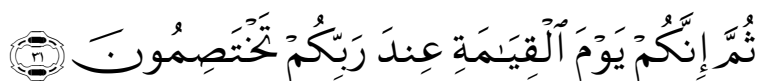
Аммо онҳое, ки муваҳҳиданд, тамоми фикру ақидаи онҳо танҳо ба сӯи як маъбуд, ки Ў Аллоҳи ягона аст, равон карда шудааст. Ҷидду ҷаҳди онҳо баҳри он равона карда шудааст, ки ризои Аллоҳи ягонаро соҳиб шаванд. Онҳо боварии комил доранд, ки бо пайдо кардани хушнудии як Зоти пок ба хушнудии дигаре эҳтиёҷ надоранд. Албатта, муваҳҳид, дар ин ақида ҳамеша устувор боқӣ мемонад. Бинобар ин, дар давоми ояти мазкур Аллоҳтаъоло фармудааст, ки ҳама ситоиш ва хубӣ мар Аллоҳро, ки ин қадар ҳуҷҷату бурҳон бар зидди мушрикони барпо намуда, ин қадар мисоли дилпазир оварда, ҳақиқатро фаҳмонидааст. Аммо боиси таассуф аст, ки аксари мардум хусусан мушрикони инро дарк намекунанд ва сухани ҳақро қабул надоранд.

إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُمْ مَيِّتُونَ

Иннака маййиту-в ва иннаҳум-м маййитун. 30.

30. Ё Муҳаммад, ҳаройина, ту хоҳӣ мурд ва албатта онҳо ҳам мемуранд,

Ѓумма иннакум явма-л қийāмати ъинда Раббикум тахтаcимун. 31.

31. синас, рӯзи қиёмат шумо назди Парвардигори худ, албатта, бо якдигар хусуматкунандаед.

Ояти мазкур ва ояти 144-уми сураи «Оли Имрон» аз ҷумлаи оятҳоест, ки Абӯбакр (р) баъд аз вафоти Расулуллоҳ (с) то ин ки мардум мавти Расулуллоҳ (с)-ро бовар кунанд, шоҳидӣ доду хонд. Аллоҳтаъоло зимни ояти мазкур фармудааст, ки ай Муҳаммад (с), ту ин дори фаноро албатта падруд мегӯӣ, мушрикон ҳам ба зудӣ мирандаанд.

Аз мазмуни оят барои мо маълум мегардад, ки ҳеҷ як инсон, ҳатто пайғамбарон дар дунё абадӣ боқӣ намеронанд. Оқибати зиндагии ҳар як инсон мавт аст. Он дар лаҳзаи муқарраркардаи Аллоҳ ба вуқӯъ меояд. Дар он рӯз мардум аз неъматҳои истифодабурдашон пурсида мешаванд. Муваҳҳидону мушрикон назди Аллоҳ ҷамъ карда мешаванд. Онҳо бо ҳам хусумат мекунанд. Хусумат байни инсонҳои ростгӯву дурӯғӯ, золиму мазлум, оқилу ҷоҳил, бо тавозӯю мутакаббир, инчунин рӯҳу ҷасад ва ғайра сурат мегирад. Аллоҳтаъоло байни онҳо бо ҳақ ҳаллу фасл мекунад. Муъминҳои муваҳҳиди (Худоро яккадонанда) мухлис наҷот меёбанд. Кофирони мушрики ҳақро дурӯғ ҳисобанда ба азоб гирифтор мешаванд. Масалан, рӯҳ ба ҷасади худ мегӯяд, ки ту ин кори гуноҳро кардаӣ ва ҷасад бошад ба рӯҳ мегӯяд: «Ту маро амр намудӣ ва хоҳишоти худро ба воситаи ман амалӣ намудӣ». Дар ин асно Аллоҳтаъоло фариштагонро, то ин ки байни онҳо одилона фаслу ҳукм кунанд, равон месозад. Он ду малоика ба хусуматукунандагон мегӯянд: «Мисоли шумо ба мисоли марди шалли бино ва марди нобинои солимро мемонад, ки он ҳар ду беиҷозати соҳиб ворида бӯстоне шуданд. Бино ба рафиқи нобинои худ гуфт: «Ман дар ин бӯстон меваҳои дилкашро мебинам, аммо чун шалам, ба онҳо расида наметавонам» Рафиқи нобино гуфт: «Ба болои ман нишин ва он меваҳоро бичин, то ҳарду аз онҳо тановул кунем». Ҳамчунин карданд. Шумо бигӯед, ки кадом яке аз онҳо дар ин бӯстон таҷовуз намудаанд? Ҷасаду рӯҳ дар ҷавоб мегӯянд: «Ҳар ду!» Пас малоик ба онҳо мегӯянд: «Шумо ҳукми худро содир намудед. Ин хусумати шумо чӣ фоида ва чӣ маъно дорад? Дигар хусумат накунед!»

Мушрикон дар он рӯз то худро сафед созанд, ҳуҷҷат меҷӯянд, вале тамоми аъзои онҳо бар зидди онҳо шоҳидӣ медиҳанд. Инчунин кофирон дар муқобили Анбиё (а) ва муъминҳо ҳуҷҷатҳо меоранду мегӯянд, ки ҳеҷ кас ҳукми Туро ба мо нарасонид. Фариштагон, Замину осмон, барои дурӯғ гуфтанашон алайҳи онҳо шоҳидӣ медиҳанд.

Хулоса, дар мазмуни ин оят бо навъҳои гуногун эзоҳу тафсирҳо навиштаанд. Адли Парвардигорро ҳеҷ кас гардонида наметавонад ва албатта, ҳақ ба ҳақдор мерасад. Ҳатто адли Парвардигор байни ҳайвонҳо ҳам сурат мегирад, яъне ҳайвони мазлум аз ҳайвони золим ҳаққашро мегирад.

Ихтилофе, ки байни мушрикону муваҳҳидон айни ҳол барои кори дину дунё вуҷуд дорад, то рӯзи қиёмат ва баъди он ҳам то ҳукми одилонаи Аҳкамул ҳокимин боқӣ хоҳад монд. Мардум баъди ин гуна хусумат ба ду гурӯҳ ҷудо мешаванд. Гурӯҳе ба тарафи Ҷаҳаннам ва гурӯҳе ба сӯи Ҷаннат роҳ пеш мегиранд.

﴿فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللَّهِ وَكَذَبَ بِالْصِّدْقِ إِذْ جَاءَهُ أَلَيْسَ

فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكَافِرِينَ﴾

✽Фа ман аъламу мим маъ казаба ъалаллоҳи ва каззаба би-с-сидқи из ҷаъҳ. А-лайса фи Ҷаҳаннама маъва-л лил кафирин. 32.

32. Пас, кист ситамгортар аз шахсе, ки бар Аллоҳ дурӯғ барбаст ва сухани ростро ба муҷарраде, ки бар ӯ расид, дурӯғ шуморид? Оё дар Дӯзах ҷои ист барои кофирон нест?

Ин оят дар шакли саволӣ (истифҳоми инкорӣ) омада раддест бар хитоби мушрикон. Худованд фармудааст, ки оё аз шахсе, ки бар Аллоҳ дурӯғ мебандад, золимтар шахси дигаре ҳаст? Он дурӯғ онаст, ки касеро ё чизеро ба ӯ таъоло шарик донистан ва ё шахсеро фарзанди ӯ таъоло хонданад. Ҳамчунин аз онҳое, ки Қуръону шариати Аллоҳро дурӯғ меҳисобанд, золимтар касе нест. Агар онҳое, ки ба ин сифатҳо мавсуфанд, гумон кунанд, ки дар Ҷаҳаннам барои онҳо бошишгоҳ пайдо намешавад, иштибоҳ мекунанд. Зеро давоми оят суоли тақрирӣ буда, бамаънои он аст, ки Ҷаҳаннам пеш аз ҳама барои чунин шахсон офарида шудааст. Валлоҳу аълам.

وَالَّذِي جَاءَ بِالصِّدْقِ وَصَدَّقَ بِهِ ۖ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ﴿٣٣﴾

Ва-л-лази чӑа би-с-сидқи ва саддақа бихӑи улӑика ҳуму-л-муттақун. 33.

33. Ва он кас, ки дини ростро овард ва он кас, ки онро бовар дошт, ҳамоно, он ҷамоа худ парҳезгоранд.

Ва аммо онҳое, ки сухани ҳақро оварданд, яъне анбиё алайҳимуссалом ва ё Муҳаммад (с) ва мӯъминоне, ки ба пайғамбарон бовар доштанду тобеъи онҳо шуданд, ин ҷамоа, бо сифатҳои ҳамида мавсуфанду аҳли тақво ва салоҳу парҳезгор ҳастанд. Онҳо ҳамаи эҳсону икромии Аллоҳтаъолоро соҳибшудагонанд. Эҳсонкорон ҳарчи дар Ҷаннат талаб кунанд, меёбанд:

هُم مَّا يَشَاءُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۚ ذَٰلِكَ جَزَاءُ الْمُحْسِنِينَ ﴿٣٤﴾

Лаҳум-м ма яшӑуна ӑинда Раббихум. Ӓӑлика ҷазӑу-л-муҳсинин. 34.

34. Барои онҳо ҳар чӣ хоҳанд, назди Парвардигорашон ҳаст. Ин аст подоши некӯкорон,

Барои он ҷамоаи зикршуда ҳар он чӣ аз неъматҳои Ҷаннати назди Парвардигорашон хоҳиш доранд, бо лутфу марҳамат ҳозир карда мешавад. Зеро онҳо дар ҳаёти дунё аз ҷумлаи накӯкорони даргоҳи Раббулиззат буданд ва дар қиёмат ҳам ба чунин мукофот, ноил хоҳанд гашт. Ин аст мукофоту савоби шахсоне, ки дар дунё барои расидан ба некиҳои охират эҳсонкорӣ намуданд. Барои онҳо, ҷуноне ки дар ояти зер зикр мешавад, мукофоти дигаре ҳам ҳаст.

لِيُكَفِّرَ اللَّهُ عَنْهُمْ أَسْوَأَ الَّذِي عَمِلُوا وَيَجْزِيَهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ الَّذِي

كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٣٥﴾

Ли юкаффираллоҳу ӑанҳум асваа-л-лази ӑамилу ва яҷзияҳум аҷраҳум би аҳсани-л-лази кану яъмалун. 35.

35. то Аллоҳ аз онҳо амали бадеро, ки карданд, дур кунад. Ва музди онҳоро нисбатан аз он амале, ки мекарданд, хубтар бидиҳад.

Яъне аз шахсони муҳсин (накӯкор) шуда Аллоҳтаъоло он амалҳои бадеро, ки қаблан кардабуданд, мағфират (дур) мекунад ва ба сабаби онҳо азоб набинанд. Илова бар ин, дар ивази амалҳои неке ки баъд аз пайравӣ ба анбиё (а) дар дунё ба ҷо овардаанд, бо фазлу марҳамати Аллоҳтаъоло нисбат ба амалҳояшон боз хубтару зиёдтар савоб дода мешаванд. Агар ин гуна фазлу караму банданавозии Аллоҳтаъоло намебуду ба адл ҳисоб гирифта мешуд, ҳеҷ гоҳ паллаи тарозуи амалҳои неқ бар амалҳои бад вазнин намеомад. Адибе гуфтааст.

**Аз бори гуноҳ шуд тани мускинам паст,
Ё раб, чӣ шавад, агар маро гирӣ даст.
Гар дар амалам онҷӣ туро шояд нест,
Андар карамат он чӣ маро бояд ҳаст.**

Сабаби нузули ояти зеринро муфасссирони киром чунин ривоят кардаанд, ки қўрайшиҳо гуфтанд: «Агар Муҳаммад ба таҳқири худоҳои мо хотима набахшад, мо аз худоҳои худ дархост мекунем, ки ўро девонаву аз худ бегона гардонанд».

Баъди чунин мунозираҳо Аллоҳтаъоло ояти зеринро барои тасаллиии Ҳабиби Худ (с) нозил карда фармуд, ки ...

أَلَيْسَ اللَّهُ بِكَافٍ عَبْدَهُ وَتُخَوِّفُونَكَ بِالَّذِينَ مِنْ دُونِهِ وَمَنْ

يُضِلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٣٦﴾

А-лайсаллоҳу би кәфин ъабдаҳ. Ва юхаввифунака би-л-лазӯна миң дӯних. Ва ма-й юзлилиллаҳу фа ма лаҳу мин хад. 36.

36. Оё Аллоҳ бандаи Худо ро кифоякунанда нест? Ва туро ба он маъбудоне, ки ғайри Аллоҳанд, метарсонанд. Ва ҳар киро Аллоҳ гумроҳ кунад, пас, ҳеҷ роҳнамояндае барои ӯ нест.

Ин оят дар шакли саволи муқарраркунанда (истифҳоми тақрирӣ) омадааст. Яъне оё Аллоҳтаъоло барои бандаи Худ-Муҳаммад (с), аз шарри шахсоне, ки нисбат ба ӯ (с) нияти бадӣ доранд, нигоҳдору кифоякунанда нест? Албатта ҳаст! Онҳо аз ғазаби бутҳояшон, ки аз онҳо на бадӣ меояду на неқӣ метарсонанд? Охир, аз дасти он бутҳои иборат аз сангҳои бечон, чӣ зараре воқеъ мегардад? Ба чунин ақида зиндагонӣ дошта ва зарару зиёнро аз ғайри Аллоҳтаъоло доништан яқин гумроҳӣ аст. Ҳар касеро Аллоҳтаъоло гумроҳу бадбахт гардонад, ҳеҷ кас ӯро

ҳидоят карда наметавонад. Акси ин мазмун аз ояти зерин низ, иншоаллоҳ, маълум мегардад:

وَمَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُضِلٍّ أَلَيْسَ اللَّهُ بِعَزِيزٍ ذِي انْتِقَامٍ ﴿٣٧﴾

Ва ма-й яҳдиллаҳу фа ма лаҳу мим музилл. А-лайсаллоҳу би Ёзизин Зиштиқом.37.

37. Ва ҳар киро Аллоҳ ҳидоят кунад, пас, ўро ҳеҷ гумроҳкунандае нест. Оё Аллоҳ пирӯзманду интиқомгиранда нест?

Ҳар шахсеро, ки Аллоҳтаъоло ба сироталмустақим (роҳи рост) ҳидоят карда бошад, ҳеҷ фарде гумроҳ карда наметавонад. Он шахс бо роҳи ҳидоятшудагон рафта, доим муваффақ мебошад.

Давоми оят барои мушрикони ваъид (ваъдаи азоб) ва барои муъминони ваъда аст. Яъне Худованд фармудааст, ки Ё таъоло қодир аст барои дӯстони худ душманонро ба ҳар гуна балои ҷонгудоzi мувофиқ ба куфрашон мубтало гардонад. Зеро Аллоҳтаъоло ба ҳама кор тавоност. Мубталокунада ва мукофотдиҳанда танҳо Ёст ва ҳеҷ чизу ҳеҷ кас бар Ё ғалаба карда наметавонад.

وَلَيْنَ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ قُلْ

أَفَرَأَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ أَرَادَنِيَ اللَّهُ بِضُرٍّ هَلْ هُنَّ كَاشِفَتُ

ضُرَّهُ أَوْ أَرَادَنِيَ بِرَحْمَةٍ هَلْ هُنَّ مُمْسِكَتُ رَحْمَتِهِ قُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ

عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿٣٨﴾

Ва лаин саалтаҳум-м ман халақа-с-самāvāti ва-л-аръа ла яқулунналлоҳ. Қул а-фа раайтум-м ма тадъуна мин дуниллаҳи ин ароданияллоҳу би зуррин ҳал ҳунна кāшифātu зурриҳи ав ародани би раҳматин ҳал ҳунна мумсикātu раҳматих. Қул ҳасбияллоҳ. Ёалайҳи ятаваккалу-л мутаваккилу. 38.

38. Ва агар онҳоро бипурсӣ: «Кадам кас осмонҳо ва Замиро офарид?», албатта гӯянд: «Онҳоро Аллоҳ офарид». (Ба мушрикони) Бигӯ: «Моро хабар диҳед он чиро, ки шумо ба гайри Аллоҳ мепарастед, агар Аллоҳ ба ман зарареро хоҳад, оё бутони

шумо дуркунандаи зарари Худованд ҳастанд? Ё агар Аллоҳ ба ман раҳматеро хоҳад, оё ин бутон боздорандагони раҳмати Ӯ ҳастанд?». Бигӯ: «Маро Аллоҳ басандааст, бар вай таваккулкунандагон таваккул мекунанд».

Аҷоиб ин аст, ки агар аз бутпарастон пурсида шавад, ки кадом зот ин осмонҳо ва Заминро офаридааст, онҳо аломатҳои қудрати Аллоҳтаъолоро дар офариниши ин ду мебинанд ва дигар ҳеҷ ҷои инкорашон наместонад. Дарҳол меғӯянд: «Инҳоро Аллоҳтаъоло офаридааст». Дар давоми оят Аллоҳтаъоло ба Расули Худ (с) амр мекунад, ки ба онҳо бигӯ, агар Аллоҳтаъоло ба ман зарар ё балоеро ирода кунад, шумо метавонед аз он бутҳоятон хоҳиш намоед, то он балоро аз ман гардонанд? Оё онҳо ба чунин кор қодир ҳастанд? Ё Аллоҳтаъоло раҳматеро аз неъматҳояш ба ман ирода кунад, бутҳои шумо метавонанд онро манъ бисозанд? Ҷавоб маълум аст, ки онҳо, албатта, «не» меғӯянд. Дар идома Аллоҳтаъоло ба Расули Худ (с) чунин фармудааст, ки ба онҳо бигӯ, ки Аллоҳтаъоло маро басандаву кифоякунанда аст ва ман ба сӯйи дигаре ба ҷуз Аллоҳи ягона таваҷҷӯҳ намекунам. Фақат ва фақат ба Ӯ таваккалу эътимод мекунам. Ӯ таъоло воҳид (ягона) аст ва ҳама таваккалкунандагон танҳо ба Ӯ таваккал мекунанд, на ба чизи дигар.

Албатта, ояти мазкур барои мушрикони ва бар зидди бутпарастии онҳо ҳуҷҷат нишон дода сарзанишу таҳдиди шадидааст. Зеро таҷрибаҳои нишон додаанд, ки бутпарастӣ ба ғайри зиён дигар ғоидаро намеорад.

قُلْ يٰٓقَوْمِ اَعْمَلُوا عَلٰٓى مَكَانَتِكُمْ اِنِّىْ عَمِلْتُ فَسَوْفَ تَعْلَمُوْنَ ﴿٣٩﴾

Қул ӯа қавмиъмалӯ њалā макāнатикум иннӣ њāмил. Фа савфа таъламӯн. 39.

39. Бигӯ: «Эй қавми ман, бар ҳоли худ амал кунед. Албатта, ман (ҳам) (ба ҳоли худ) амалкунандаам. Пас, зуд бошад бидонед, ки

مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ مُّخْزٍ يٰٓهٗ وَتَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُّقِيمٌ ﴿٤٠﴾

Ма-й яътиҳи њазāбу-й юхзӣҳи ва яҳиллу њалайҳи њазāбу-м муқӣм. 40.

40. чӣ шахсеро азобе биёяд, ки ўро расво кунад ва чи касеро азоби ҷовид фуруд ояд».

Аллоҳтаъоло ба Ҳабиби Худ (с) фармудааст, ки ба мушрикони пандношунав бо таҳдиди шадид бигӯ, ки шумо бо ин роҳи нодурусти худ рафтан гиред ва ба ҳоли худ амалҳои бадатонро анҷом додан гиед. Ман ҳам ба ҳоли худ он амалеро, ки даъвати мардум ба сӯйи ҳидояти Аллоҳтаъолою изҳори дини Ёст, иҷро кардан мегирам. Ба зудӣ хоҳед донист, ки азоби расвокунанда дар дунё бар сари кӣ меояд ва дар охират кӣ ба азоби доимии Ҷаҳаннам гирифта мешавад? Оё бандае, ки Аллоҳи ягонро ибодат мекунад пайрави Қуръон аст, дар охир комрон мегардад, ё нафаре, ки садҳо «худо»-ҳои худсохтаро парастид мекунад? Чун азоби доимӣ нозил шавад, бигӯед, ки ин азоб ба мӯъминон воқеъ мешавад ё ба мушрикон? Мақсад аз ин таҳдиди шадид ҳушдор додани мушрикон аст, ишораи нусрати Аллоҳтаъоло ба Ҳабиби Худ (с). Маънои ин ишора дар ғазои «Бадр» маълум гардид. Барои тасаллиии Ҳабиби Худ (с) Ҳақ субҳонаҳу ва таъоло ояти зеро нозил намуда ба ӯ (с) ишора намуд, ки ҳидояти мардум ба дасти Ту нест, ки ба онҳо қарҳу ғазаб бикунӣ. Ҳидоят аз Аллоҳтаъолост, агар хоҳад онҳоро ҳидоят мекунад ё ба ҳамон гумроҳияшон боқӣ мегузорад. Баъд аз таблиғ дигар барои онҳо масъул нестӣ.

إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ عَلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ فَمَنْ اهْتَدَىٰ فَلِنَفْسِهِ

وَمَنْ ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ ﴿٤١﴾

Иннā анзалнā ʔалайка-л-китāба ли-н-нāси би-л-ҳаққ. Фа маниҳтадā фа ли нафсиҳ. Ва ман ʔалла фа иннамā яʔиллу ʔалайҳā. Ва мā анта ʔалайҳим би вақил. 41.

41. Батаҳқиқ, Мо Китобро ба ростӣ барои ҳамаи мардум бар ту фуру овардем. Пас, ҳар кӣ роҳ ёфт, ғойдаи он аз онӣ ўст. Ва ҳар кӣ гумроҳ шуд, пас, ҷуз ин нест, ки бар зарари нафси худ гумроҳ мешавад. Ва ту бар онҳо вақил нестӣ.

Аллоҳтаъоло дар ин оят фармудааст, ки ай Муҳаммад (с), дар ҳақиқат, ин Қуръонро барои ту ва барои ҳамаи мардум нозил намудем. Барои китоби осмонӣ будани он далелҳои баръало рӯшан мавҷуд аст. Дар он ҳеҷ сухани ботилу бемаъно дида намешавад. Амал ба дину оини қуръонӣ дуруст аст. Пас ҳар касе аз он баҳраву панд бардорад ва ба он амал намояд, суди он ба ҳамон шахс мерасад. Ҳар касе ба ин китоб эътиқод накунад ва имон наораду онро сармашқи зиндагии худ надонад, пас ӯ гумроҳ

аст. Подоши ин гумроҳӣ ба ӯ бармегардад. Бинобар ин, ай Ҳабиби Ман (с), ту бар онҳо вакил ва масъул нестӣ, ки онҳоро ба таври зӯрӣ ба ин дин ворид соӣ.

اللَّهُ يَتَوَفَّى الْأَنْفُسَ حِينَ مَوْتِهَا وَالَّتِي لَمْ تَمُتْ فِي مَنَامِهَا فِيمَسْكُ

الَّتِي قَضَىٰ عَلَيْهَا الْمَوْتَ وَيُرْسِلُ الْأُخْرَىٰ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ۚ إِنَّ فِي

ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٤٢﴾

**Аллоҳу ятаваффа-л-анфуса ҳина мавтиҳа ва-л-лати
лам тамут фи манāмиҳа. Фа юмсику-л лати қазо
ъалайҳа-л-мавта ва юрсилу-л-ухрӯ илā аҷали-м мусаммā.
Инна фи зāлика ла айāти-л ли қавми-й ятафаккарун. 42.**

**42. Аллоҳ нафсҳоро ҳангоми марги онҳо мегирад ва он нафсҳоро,
ки дар хоб намурдаанд, низ қабз мекунад, пас, он нафсҳоро, ки бар
онҳо ҳукми маргро кардааст, нигоҳ медорад ва он дигарро то
вақти муайян мефиристад. Ба дурустӣ, ки дар ин кор барои
қавме, ки тафаккур мекунад, нишонаҳое ҳаст.**

Аллоҳ ҷалла ҷалолуҳу ҳангоми фарорасии марг рӯҳи (ҷони) инсонро аз баданаш берун мекунад, инчунин рӯҳи инсони хобрафта низ аз баданаш берун мешавад. Яъне Аллоҳтаъоло рӯҳи (ҷони) инсонҳоро дар ду ҳолат аз баданашон берун мекунад:

1. Ҳангоми марг

2. Ҳангоми хоб

Аз ин рӯ ҳақимон маргро - хоби гарон ва хобро - марги сабук номидаанд.

Аллоҳтаъоло дар вучуди инсон бо кадом тариқе, ки хоҳад, тасарруф мекунад. Агар умри инсон ба охир расида бошад, ҷони ӯ дигар ба ҷисмаш баргардонида намешавад. Яъне инсон вафот мекунад. Агар ҳоло қисми умри инсон боқӣ бошад, ҷон ба ҷисм бармегардад ва инсон аз хоб бедор мегардад.

Ибни Аббос (р) дар мазмуни ин оят гуфтааст: «Рӯҳи зиндаҳо ва мурдаҳо бо ҳам вомахӯранд, иродаи Аллоҳтаъоло то кучое бошад, онҳо ҳамдигарро мешиносанд, арвоҳи зиндаҳоро ба сӯйи ҷасадҳояшон мефиристад арвоҳи мурдагон меҳоҳад, ки ручӯ кунанд, Аллоҳтаъоло онҳоро боз медорад». Чунин тасарруфи аҷиб ба камоли қудрати Аллоҳтаъоло ва ба илми ӯ, ки баъзеро зинда мегардонад ва баъзеро мемиронад, ошкоро далолат мекунад.

Шахсоне, ки соҳиби ақлу хираданд ва истеъдоди дарк кардану фаҳмидан доранд, бидуни ҳеҷ як шақку шубҳа эътироф мекунанд, ки ба чунин кор танҳо ягона Аллоҳтаъоло қодир асту на буту на чизи дигар!

أَمْ آتَّخِذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ شُفَعَاءَ قُلْ أَوْلَوْ كَانُوا لَا يَمْلِكُونَ شَيْئًا وَلَا

يَعْقُلُونَ ﴿٤٣﴾

Ам-иттаҳазу мин дуниллаҳи шуфаъаъ. Қул а-ва лав кәнӯ лā ямликуна шай-ав ва лā яъқилун. 43.

43. Оё ба чуз Аллоҳ шафоъаткунандагонро гирифтаанд? Бигӯ:
«Агарчи чизеро молик нестанд ва кореро ақл намекунанд (оё шафоъат карда метавонанд)??».

Дар истилоҳи дини Ислом шафеъ (шафоъаткунанда) касе аст, ки рӯзи қиёмат бахшиши гуноҳи шахси дигарро аз Парвардигор хоҳиш ва илтимос мекунад. Дар ин оят Худованд ақидаи ботил ва нодурусти мушрикони шадидан танқид мекунад. Мушрикони ақидаи доштанд, ки бутҳояшон онҳоро ба Аллоҳ наздик мекунанд, байни онҳо ва Аллоҳтаъоло восита (васила) шуда, онҳоро назди Аллоҳ шафоъат мекунанд. Бинобар ин, ояти мазкур мефармояд, ки оё Аллоҳро во гузошта, бе иҷозати Аллоҳ дигар шафоъаткунандагонро гирифтанд? Магар аз рӯи ақли солим боре андеша намекунад, ки ин бутҳо назди Аллоҳтаъоло ҳеҷ қадру қимате надоранд? Оё барои мушрикони ибодати он бутҳо басанда набуд, ки боз онҳоро барои худ шафоъаткунанда интихоб намуданд?

Давоми оят мефармояд, ки ай Муҳаммад (с), ба онҳо бигӯй, ки бутҳои шумо молики ҳеҷ чиз нестанд, соҳиби ақл ҳам нестанд, пас чӣ гуна шофеъи шумо мешаванд? Вой бар ҳоли шумо, ки ноқисулақл ҳастед!

Афсӯс, ки шумо умри худро беҳуда зоеъ намудаед! Эй кош, хатогии худро медонистед! Ояти зер ҳуқуқи шафоаткунандагонро, иншоаллоҳ, эзоҳ медиҳад:

قُلْ لِلَّهِ الشَّفَعَةُ جَمِيعًا لَهُ، مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ثُمَّ إِلَيْهِ

تَرْجَعُونَ ﴿٤٤﴾

Қул-л-лиллāҳи-ш-шафāъату ҷамъиъā. Лаҳу' мулку-с-самāвāti ва-л-арзӣ сўмма илайҳи турҷаъун. 44.

44. Бигӯ: «Хос (моликият) шафоати ҳама аз он Аллоҳ аст. Мар Ёрост подшоҳии осмонҳо ва Замин, пас, ба сӯи Ё гардонида мешавед».

Бигӯй ай Муҳаммад (с), шафоъату касеро шафоъаткунанда гардонидан, хосси Аллоҳи ягона аст, на кори шумо мушрикони. Ба ғайри Ё таъоло дигар ҳеҷ кас ин қудратро надорад. Бе иҷозати Аллоҳтаъоло ҳеҷ шахсе шафоат карда ҳам наметавонад. Ё таъоло молики ҳамаи мулк асту тасарруфи осмонҳо ва Замин ба ихтиёри Ёст. Бе изни Ё таъоло ҳеҷ касе ҳуқуқ надорад дар кори Ё мудохила кунад. Ҳар амал, аз он ҷумла шафоъат ҳам танҳо бо иродаи Аллоҳтаъоло мешавад.

Дар «Тафсири Байзовӣ» омадааст, ки бозгашти ҳамаи инсонҳо хоҳ мушрику хоҳ ғайри он, дар рӯзи қиёмат аввалан ба сӯи Парвардигор аст. Ё таъоло байни инсонҳо, хоҳ нек бошанд ва хоҳ бад, бо адли Худ ҳукм мекунаду мувофиқи амалҳоишон подоши мувофиқ медиҳад.

Бо ояти зер навъи дигари афъоли бади онҳо зикр мегардад.

وَإِذَا ذُكِّرَ اللَّهُ وَحْدَهُ أَشْمَأَزَّتْ قُلُوبُ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ وَإِذَا

ذُكِّرَ الَّذِينَ مِنْ دُونِهِ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ

Ва изā зукираллоҳу ваҳдаҳушмааззат қулубу-л-лазӣна лā юьминуна би-л āхирах. Ва изā зукира-л-лазӣна мин дӯнихӣ изā ҳум ястабширӯн. 45.

45. Ва чун Аллоҳ танҳо ёд карда шавад, дилҳои ононе ки ба охират имон надоранд, нафрат пайдо мекунанд. Ва ҳар вақто он маъбудоне, ки ғайри Аллоҳанд, зикр карда шавад, он гоҳ онҳо шодмон мешаванд.

Мушрикони гарчи дар баъзе ҳолатҳо бузургии Парвардигорро эътироф мекунанд, аммо ҳар вақто назди онҳо Аллоҳи якка ва ягона зикр карда шавад, дар дилҳои онҳо нафрат пайдо мешавад, зеро онҳо ба охират боварӣ (имон) надоранд. Рафту ғайри Аллоҳ, яъне номи дигар бутҳо ва маъбудонашон зикр гардад, аз шодӣ дар ҷомаҳои худ намеғунҷанд.

Ба ибораи дигар, агар назди онҳо гуфта шавад **«Ло илоҳа иллаллоҳу ваҳдаҳу ло шарика лаҳ»**, дар ҷабини онҳо чинҳои

нафрат пайдо шуда, ҷаҳлу ҳамоқати худро зоҳир месозанд. Агар дар ҳаққи бутҳои онҳо сифате зикр карда шавад, онҳо ҷаҳолати худро пай набурда, шодмон гардида, чини абруёшон кушода мешавад. Ин аст, феъли қабеҳи мушрикон.

Чун Аллоҳтаъоло мушриконро бо чунин сифатҳои қабеҳ ёдовар шуд, ба Расули Худ (с), бо ояти зер боз амри дигар фармуд:

قُلِ اللَّهُمَّ فَاطِرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ عَلِيمَ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ أَنْتَ تَحْكُمُ

بَيْنَ عِبَادِكَ فِي مَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٤٦﴾

Қулиллāҳумма Фāтира-с-самāвāти ва-л-арзӣ Ъāлима-л-ғайби ва-ш-шаҳādати Анта таҳкуму байна ъибāдика фӣ mā kāну фӣҳи яхталифун. 46.

46. Бигӯ? «Эй Парвардигори офарандаи осмонҳо ва Замин, донандаи ниҳону ошкоро, Тӯй, ки миёни бандагони Худ, дар он чизе, ки онҳо дар он ихтилоф мекарданд, ҳукм мекуни».

Дар ояти мазкур исмҳои бузурги Аллоҳтаъоло зикр шудаанд. Дар он Аллоҳтаъоло Расули Худ (с)-ро фармудааст, ки Парвардигоратро бо ин исмҳои бузург ёд кун, то ин ки Ё таъоло байни ту ва душманонат бо адл ҳукм кунад. Яъне ай Муҳаммад (с) бигӯй, ки ё Аллоҳ, ё Холиқ, ё Пайдокунандаи осмонҳо ва Замин, ё донандаи ошкору ниҳон, ё Зоте, ки барои Ту ҳеҷ сир махфӣ намоннад, Ту Худат бо адли Худ байни халоиқ дар коре, ки ихтилоф доранд, фаслу ҳукм мекуни, байни мушрикон фаслу ҳукм кун.

Мазмунӣ ояти мазкур барои мушрикон ваъид ва барои Расули Ё (с) таъоло тасалли будааст. Илтиҷо бо дуою тазарраӯ ба сӯйи Парвардигор кори хуб аст. Аллоҳтаъоло бар ҳама кор қодир аст. (Аз ҳошияи «Тафсири Ҷалолайн»).

وَلَوْ أَنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَا فِتْنَدُوا بِهِ

مِنْ سُوءِ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَبَدَأَهُمْ مِنَ اللَّهِ مَا لَمْ يَكُونُوا

يَخْتَسِبُونَ ﴿٤٧﴾

Ва лав анна лил лази́на ʒаламу́ ма̎ фи-л-арʒи ʒамиъа-в ва ми̎слаҳу́ маъаҳу́ лафтадав биҳи́ ми̎ сӯи-л-ъаза́би явма-л-қийамаҳ. Ва бада́ лаҳум-м ми̎наллоҳи ма̎ лам якуну́ яҳтасибун. 47.

47. Агар барои ононе ки зулм карданд, он чӣ дар Замин аст ҳама ва монанди он бо ҳамроҳии он бошад, албатта, онро аз саҳтии азоби рӯзи қиёмат дар ивази (халосии) худ фидя хоҳанд дод. Ва аз тарафи Аллоҳ он чӣ гумони онро намедоистанд, (он рӯз) ошкор шавад.

وَبَدَا لَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ

Ва бада́ лаҳум саййиāту ма̎ касабу́ ва ҳāқа биҳим-м ма̎ кāну́ биҳи́ ястаҳзиун. 48.

48. Ва онҳоро ҷазои бадиҳои аъмоле, ки карда буданд, барояшон ошкор шавад. Ва онҳоро он азобе, ки ба он истеҳзо мекарданд, ихота кунад.

Дар ҳақиқат мушрикон бо дурӯғ ҳисобидани Қуръону Расули Аллоҳ (с) дар нафсҳои худ зулм кардаанд. Вақто ки онҳо маҳкум ба азоби Илоҳӣ мешаванд ва саҳтии азобро дарк мекунанд, розӣ мешаванд, ки дар ивази ҷони худ ҳамаи он чи, ки дар рӯи Замин аст ва мисли онҳоро низ фидя диҳанду худро аз чунин азоб халос созанд, Локин чунин орзуи фидядиҳӣ баъди зоҳир шудани азоби Илоҳӣ, баъди маълум шудани натиҷаи он бадиҳои дар дунё содиркардаашон ба фикрашон меояд, аз ин андешаи номаҳал онҳоро дигар чӣ суд мерасад? Охир чун онҳоро аз омадани чунин рӯз огоҳ месохтанд, инро мазох мефаҳмиданду масҳара мекарданд. Ҳоло бошад, онҳо дар ихотаи тамоми бадиҳои дар дунё содиркардаашон, (ё дар ихотаи он азобе, ки омадани онро масҳара мекарданд) мондаанду ин ҳақиқатро вақто фаҳмиданд, ки кайҳо тиждастанд. Худро дар дунёе дидаанд, ки дар он молу сим ба кор намеравад. Молу ҳолашон дар дигар дунё мондааст. Вақти ислоҳу амал дар дунё буд, онро низ аз даст додаанд. Ин ҷо бошад, ҷои ислоҳу узру тавбаю амал нест. Ин ҷо ҷои мукофот бардоштан аст. Акнун онҳо дигар чӣ кор мекунанду худро ба кучо мезананд?? Оё аз ин оят дида барои мушрикон ваъиди шадидтаре вучуд дорад? Ҳаргиз на!

فَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ ضُرُّدَعَانَا ثُمَّ إِذَا حَوَّلْنَاهُ نِعْمَةً مِنَّا قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ

عَلَىٰ عِلْمٍ بَلَّ هِيَ فِتْنَةٌ وَلَكِنَّا أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٩﴾

Фа изā масса-л-инсāна зуррун даъāнā сūмма изā хаввалнāху ниъмата-м миннā қола иннамā утиутуху ъалā ъилм. Бал ҳия фитнату-в ва лāкинна акшарахум лā яъламун. 49.

49. Пас, чун инсонро сахтиё бирасад, Моро меҳонад. Сипас, чун аз тарафи Худо ўро неъмате бидиҳ (арзони дор)-ем, гӯяд: «Қуз ин нест, ки маро ин неъмат бинобар донише, ки дар ман аст, дода шуд». Балки ин неъмат озмоиш аст, валекин аксари онҳо намедонанд.

Одати кофирон ин аст, ки то ба сахтӣ ва мусибат дучор наоянд, аз Аллоҳ ёд накунад. Чун ба мушкилот рӯ ба рӯ меоянд, мебинӣ ба сӯи Худо дасти дуъо мебардоранд ва ёрию мадад аз Ӯ мекурсанд. Ҳар гоҳе соҳибдавлат шаванд, қор мезананд, ки онро ба василаи илми худ ва саъю ҷаҳду касби худ ёфтем. Аллоҳтаъоло мегӯяд, ки он чи кофирон ақида доранд, ҳақиқати қор нест. Ин дорой, молу тахту давлат ба банда бо мақсади имтиҳон аз сӯи Мо дода мешавад. То ўро ба ин васила зоҳиран мавриди санҷиш қарор бидиҳем, ки оё аз Мо итоат мекунад ё не? Аммо кофирон дар чунин ҳолатҳо аз худашон миннатдоранд.

Боиси таасуф аст, ки бисёре аз мардум инро намефаҳаманд. Ба ҷои неъматро барои дастгирӣ ва кӯмаки мӯҳтоҷон сарф кардан, додани закату дигар садақот, баръакс кибру нописандию бетоъати ро пеша мекунад. Аз ин ҷост ки аксари молдорону давлатдорон аз имтиҳони Илоҳӣ гузашта наметавонанд. Мешавад, ки ин ҳама давлату неъмат ба вучуди он илме, ки доранд, дар охир ба ниқмат (бало) бадал шуда, вуболи (зиёни) ҷонашон гардаду ҳеҷ қуввае дафъи он карда натавонад.

قَدْ قَالُوا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَمَا أَغْنَىٰ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٥٠﴾

Қад қола-л-ина мин қаблиҳим фа мā агнā ъанҳум-м мā кāну яксибун. 50.

50. Ҳаройина, ин суҳанро шахсоне, ки пеш аз онҳо буданд, гуфтанд, пас, аз онҳо он чӣ касб карда буданд, азобро дафъ накард.

Чунон ки онҳо молу давлатро доди Аллох надониста, онро ба илму касбу фаъолият кӯшиши худ вобаста медонистанд, кофирон пеш аз инҳо умр ба сар бурда ҳам чунин андеша доштанд. Яъне ин сухани нав набуда, балки дар ҳар даври замон чунин тоифаҳои ношукр афзун буданд. Аз машҳуртарини ин гурӯҳ Қоруни замони ҳазрати Мӯсо (а) аст, ки ёфтани молро бо илму касби худ нисбат медоду аз додани закот сарпечӣ менамуд. Дар натиҷа Аллоҳтаъоло чунин афроди ношукрро бе ҷазо намонд ва балоеро бар сари онҳо нозил гардонид. Молу сарваташон ба онҳо ҳеҷ нафъе набахшад.

Ояти зер ҳам аз ҳамин хусус баҳс мекунад.

فَأَصَابَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَالَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ هَٰؤُلَاءِ سَيُصِيبُهُمْ

سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَمَا هُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿٥١﴾

**Фа асбаҳум саййиāту мā касабӯ. Ва-л-лазӯна Ӣаламу
мин ҳаўлаи саюсибуҳум саййиāту мā касабӯ ва мā ҳум би
муъҷизӣн. 51.**

51. Пас, ба онҳо укубатҳои он чӣ касб карданд, расид ва ба касоне ки аз ин гурӯҳ ситам карданд, зуд аст ба онҳо укубати бади он амалҳои онҳо хоҳад расид ва онҳо Аллоҳро оқизкунанда нестанд.

Валлоҳу аълам, ҷузъи ояти мазкур давоми ояти қаблӣ буда, Аллоҳтаъоло фармудааст, ки ба ивази ҳар амали баде, ки мушрикони (чун Қорун), иҷро намуданд ҷазо диданд. (Қорун писари амаки Мӯсо (а) буд. Ӯ яке аз калонтарин бойҳои даврони худ ба ҳисоб мерафт. Чун закотро надоду ба Мӯсо (а) тухмат зад, бо дуои Мӯсо (а) Замин ўро фурӯ бурд). Онҳо, бо касб намудани ин ё он гуноҳ, аз он ҷумла мушрикони қурайш Худовандро оқиз гардонидани натавонистанд, балки бар нафсҳои худ зулм намуданд, чуноне ки ба золимонӣ пеш аз онҳо буда ҷазои амалҳои касб намудаашон расид, ба онҳо низ расид. Ӣеҷ яке аз ин гурӯҳи золимон на иродаи Аллоҳтаъолоро рад карда тавонистанду на Ӯ таъолоро оқиз гардониданд.

Дар «Тафсири Байзовӣ» омадааст, ки ба онҳо ҷазои аъмоли зишташон воқеъ шуд. Аз ҷумла, муддати 7-сол қатъию гуруснагӣ кашиданд. Ӣатто барои тановул ба чизҳои мурдор рӯй оварданд, дар ҷанг сардорашон ба ҳалокат расиданд.

Хулоса, мушрикони ҳама даври замон бе муҷозоти Аллоҳтаъоло нахоҳанд монд. На пешиниён ва на баъдиҳо чун азоби муқаррар шудаи Илоҳӣ барояшон биёяд, бо молҳои худ

онро гардонида натавонанд ва аз он халосӣ ҳам наёбанд. Онҳо бояд бо молу сарвати худ мағрур нагарданд. Зеро агар мол ба инсон наҷот мебахшид, Қорун халос мешуд. Вай дар охир ҳамаи моли худро барои халоси аз марги намунавори нотакрор додани шуд, локин аз қабзаи марг халос шуда натавонист.

أَوَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّ فِي ذَلِكَ

لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

**А-ва лам яъламӯ анналлоҳа ябсуту-р-ризқа ли ма-й яшъу
ва яқдир. Инна фӣ зāлика ла āйāti-л ли қавми-й
юьминун.52.**

**52. Оё надонистанд, ки Аллоҳ фарох мекунад ризқро барои ҳар кӣ
хоҳад ва танг мегардонад барои ҳар кӣ хоҳад? Албатта, дар ин
(муъомала) барои қавме, ки имон меоранд, далоили аломатҳо
ошкор аст.**

Агар мушрикону аз Худо беҳабарон ба сабаби он неъматҳои бисёре, ки дар дунё доранд, мартабаи худро аз мардум баланд бидонанд, бояд ба мазмуни ин оятҳо таваҷҷӯҳ зоҳир созанд. Яъне дорой ё фақирӣ дар дунё василаи ҷудо кардани инсонҳо ё сабаби мартабаи онҳо назди Аллоҳтаъоло нест. Гуфта намешавад, ки сарватманд лутфи Илоҳиро соҳиб гаштаасту нодор номехрубонино. Бояд ба яқин донист, ки дарёфти сарвату мол бо ҳунару истеъдод сабаби ба даргоҳи Илоҳӣ лоиқ будан нест. Дар аввал аз ҳама беҳтар имони ҳақиқӣ лозим аст. Магар мушрикони инро наметанистанд, ки Аллоҳтаъоло ризқи баъзеҳоро фарох ва баъзеҳоро танг мегардонад? Ризқу рӯзӣ тобеъи қисмати рӯзи азал ва ҳикмати аз ҳикматҳои ӯст.

Ризқу рӯзӣ ба кордонӣ нест,

Ҷуз ба таъйиди осмонӣ нест. (Саъдӣ)

Ҳазорҳо далелҳо вуҷуд дорад, ки бадкорон зиндагии шоҳона ва некӯкорон зиндагии фақирона доранд. Аз ин тақсимот набояд ҳайрон шуд, зеро ин тақдир аст ва бандаи муъмин ба тақдири худ таслим асту шикоят надорад.

Агар рӯзӣ ба доноӣ дар афзудӣ,

Зи нодон камрӯзитар набудӣ.

(Саъдӣ)

Вале Аллоҳтаъоло танбалонро дӯст надорад. Бояд касби ҳалолро пеша намуд ва то ҷое аз он ризқ ҳосил мегардад, бо шукрона бояд розӣ шуд.

Дар давоми оят омада, ки дар он чи зикр шуд, барои муъминони ибратгиранда далелҳою аломатҳо мавҷуд аст. Албатта, касе, ки муъмин асту ин нишонаҳоро эътироф мекунад, метавонад аз онҳо бо тадаббуру таҳаммул барои худ дарси ибрат гираду дар шак намонад.

Таъкид: Агар касе аз рӯи шакку шубҳа «Чаро ман як фарди намозхон ва рӯзадор, аз гуноҳ дурӣ мечӯям, Аллоҳро ҳамеша ёд мекунам, бисёр бо машаққат рӯз мегузаронам, аммо фалон кас на намоз мекунад, на рӯза мегирад ва на парвои қиёмат дорад, сарвати беназир дорад?» - бигӯяд, бар ӯ таҷдиди имон лозим меояд, зеро ба тақдири муқарраркардаи Аллоҳ розӣ набудааст.

Ҳикмати Илоҳӣ чунин рафта, ки аксари олимони дар тангдастӣ ва аксари ҷоҳилон бо фарохрӯзӣ ҳаёт ба сар мебаранд. Дар ҳақиқат, ин ҳолат ваҳмҳоро дар ҳайрат мегузорад ва ҳатто аз имкон берун нест, ки гоҳ олими забардастро аз рӯи шакку ҳайрон монданаҳ таҷдиди имон лозим меояд. Аллоҳ донотар аст.

﴿قُلْ يٰعِبَادِىَ الَّذِيْنَ اَسْرَفُوْا عَلٰى اَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوْا مِنْ رَّحْمَةِ اللّٰهِ اِنَّ

اللّٰهُ يَغْفِرُ الذُّنُوْبَ جَمِيْعًا اِنَّهٗ هُوَ الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ ﴿٥٣﴾

❖ Қул ӯаъибәдия-л-лазӣна асрафӯъаллā анфусихим лā тақнатӯ ми-р-раҳматиллāх. Инналлоҳа яғфиру-з-зунӯба ҷамӯъā. Иннаҳӯ Ҳува-л-Ғафӯру-р-Раҳӯм. 53.

53. Бигӯӣ: «Эй бандагони Ман (эй), касоне ки бар нафсҳои худ исроф кардаед, аз меҳрубони Аллоҳ ноумед машавад. Албатта, Аллоҳ ҳамаи гуноҳонро мағфират мекунад. Албатта, ӯ омурзгору меҳрубон аст».

Хулоса, молу бахту давлат барои бадкорон сабаби саркашӣ ва барои некӯкорон имтиҳон, нодорию фақирӣ барои бадкорон хорӣ ва барои некон комилӣ ва бузургӣ аст. Набояд инсони муваҳҳид (яктопараст) дар тақдири Аллоҳтаъоло ҳайрон бимонад.

Зимни ояти мазкур Парвардигор мегӯяд, ки ай бандагони муъмин, агар дар содир кардани гуноҳҳо бар нафсҳои худ исрофи зиёде карда бошед ҳам, аз мағфирату раҳмати Аллоҳтаъоло ноумед машавад, зеро агар Аллоҳтаъоло ирода кунад, тамоми

гуноҳҳои ҳар бандаро мағфират намояд. Аллоҳтаъоло бисёр хуб афкунандаву меҳрубон аст.

Аз зоҳири оят маълум аст, ки Аллоҳтаъоло муъминонро ба умедвории мағфират меҳонад ва ҳар чи қадар гуноҳ бисёр гашта бошад ҳам, албатта, ба раҳмати Аллоҳ боз гардиданашонро ишора мекунад. Инчунин барои кофирон як даъват аст, ки ҳоло ҳам вақт ҳаст, ноумед нашуда ба сӯйи тавбаву имон ручӯъ кунанд. Ба ин мазмун дар ояти зер низ омадааст, ки ...

وَأَنِيبُوا إِلَىٰ رَبِّكُمْ وَأَسْلِمُوا لَهُ مِن قَبْلِ أَن يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ ثُمَّ لَا

**Ва анибӯ илā Раббикум ва аслимӯ лаҳӯ мин қабли ай
ьятиякуму-л ʼазабу ʼсумма лā тунʼсарӯн. 54.**

**54. Ва пеш аз он, ки ба шумо азоб биёяду, пас шумо мадад карда
нашавед, ба сӯи Парвардигори худ ручӯъ кунед ва барои Ӯ
фармонбардорӣ кунед.**

Аллоҳтаъоло дар ояти қаблӣ бандагони Худро аз омӯрзгории хеш мутаваҷҷеҳу умедвор сохт. Дар ин оят бори дигар онҳоро амр намуд, то аз гуноҳҳои содиркардаи худ пушаймон бошанд, роҳи куфру исёнро тарк намоянд, аз ҷуду карами Аллоҳтаъоло дар ҳолати содир кардани, гуноҳ шарм дошта бо пушаймонию тавба ба боргоҳи Ӯ ручӯъ кунанд. Зеро камоли фазли Ӯ таъоло интиҳо надорад. Дар асл инобати мо бандагон ҳам бе фазлу лутфи Илоҳӣ муяссар намешавад. Бинобар ин, Аллоҳтаъоло ба Ҳабиби Худ (с) мефармояд, ки ба уммати худ бирасон, ки ба тоату тавбаву тазарруъ, ҳамчунин бо пушаймонӣ аз гуноҳҳои содиркарди худ ба сӯйи он Зоти пок қабл аз он, ки азоб ба сӯйи онҳо нозил гардад, ручӯъ кунанд. Албатта, меҳрубонӣ ва банданавозии Ӯ таъолост, ки мо бандагонро ҳушдор додааст. Зеро чун азоб нозил гардад, ҳеҷ як қувва, ҳеҷ як фард қодир нест онро боз дорад. Вақто ки Ислом пирӯз гашт, мушрикони боварӣ ҳосил намуданд, ки Аллоҳтаъоло тарафдори ин дин аст, аксари онҳо аз гуноҳҳои содиркардаи худ шарм доштанд. Аз рӯйи хиҷолат гумон бурданд, ки ин қадар гуноҳи бисёр содир кардаанд Аллоҳтаъоло онҳоро мағфират намесозад. Аз ин сабаб мусулмон нашуданд, боз ба гуноҳҳо ғӯта зада, хуни чандин мусулмони беғуноҳро резониданд.

Хулоса, Аллоҳтаъоло дар мазмуни ин ду ояти қаблӣ фармуд, ки сидқан тавба кунед, ба умеди мағфирати гуноҳҳои худ қабл аз нузули азобу марг ба сӯйи Аллоҳи ягона боз гардед. Ваъдаи

Илоҳист, ки шуморо мағфират мекунад. Лекин баъди муоинаи азоб ё марг пушаймонӣ суд надорад.

**Боз о, боз о, ҳар он чӣ ҳостӣ, боз о,
Гар кофару габру бутпарастӣ, боз о.
Ин дарғаҳи мо, дарғаҳи навмедӣ нест,
Садбор агар тавба шикастӣ, боз о!**

(А. Абулхайр)

وَاتَّبِعُوا أَحْسَنَ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكُم مِّن رَّبِّكُمْ مِّن قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ

الْعَذَابُ بَغْتَةً وَأَنتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿٥٥﴾

**Ва-т-табиъӯ аҳсана мӓ унзила илайкум-м ми-р-
Раббикум-м миӓ қабли ай яътиякуму-л-ъазӓбу бағтата-в
ва аӓтум лӓ ташъурун. 55.**

**55. Ва пеш аз он, ки ба шумо азоби ногаҳонӣ биёяд ва шумо
хабардор набошед, беҳтарини суханро, ки аз қониби
Парвардигори шумо нозил карда шудааст, он (Қуръон)-ро
пайравӣ кунед.**

Ин оят ояти қаблиро тақвият баҳшида, Аллоҳтаъоло дар он фармудааст, ки Қуръони азимушшаъро, ки беҳтарини сухан аст ба қон қабул доред, Онро тобеъ шавед, амрҳои онро бо сидқ иҷро кунед, аз он чӣ наҳй (манъ) намудааст, худдорӣ кунед, зеро Қуръон аз сӯйи Аллоҳтаъоло барои мардумон дар сурати беҳтарин китоби осмонӣ нозил шудааст. Аз амал намудан ба он саодати дорайн (ду дунё) ҳосил мешавад. Албатта, пайравӣ аз фармудаҳои Қуръонӣ ҳамон вақт фоидарасон аст, ки пеш аз нузули азоб бошад. Чуноне меғӯянд, илоҷи воқеа пеш аз вуқӯъ бояд кард. Ғафлатзадагӣ аз азоби ваъдашуда ба манфиати кор нест. Чун шумо аз азоби Илоҳӣ беҳабар монед ва он нохост воқеъ гардад, дигар тавбаву ручӯъ намудан ба сӯйи Аллоҳтаъоло суде ҳам надорад! Зеро дар он вақт...

أَنْ تَقُولَ نَفْسٌ يَحْسَرْتُنِي عَلَىٰ مَا فَرَّطْتُ فِي جَنْبِ اللَّهِ وَإِنْ كُنْتُ لَمِنَ

السَّخِرِينَ ﴿٥٦﴾

**Ан тақула нафсу-й̣ й̣а ҳасратӓ ъалӓ мӓ фарратӓту фӣ
ҷамбиллаҳи ва ин кунту ла мина-с-сӓхирин. 56.**

56. Ва (пеш аз он ки) ҳар нафс бигӯяд: «Эй вой бар ман, ба он чӣ дар ҳаққи Аллоҳ кӯтоҳӣ кардам ва албатта, аз тамасхуркунандагон будам (Қуръонро пайравӣ кунед)».

Тавре дар боло ишора рафт қабули тавбаю тоат ва пайравӣ намудан аз Қуръон қабл аз омадани азоби ногаҳонӣ фоидабахш аст. Инро ояти мазкур ҳам тасдиқ мекунад. Дар он омада, ки бозгаштан аз роҳи ҷурму гуноҳ пеш аз ҳолати марг ва ҷондиҳӣ бояд сурат бигирад. Дар охири умр ҳар нафс (кас) ба худ гӯяд, ки эй ҳазор вой бар ман, ки чи гумроҳ будаам, ки ба Парвардигори худ безътиной содир кардам ва чи беҳаё будаам, ки сухани Аллоҳро, ки дар Қуръон дарҷ ёфтааст, эътибор надодаам ва чи беинсоф будаам, ки дар нисбати онҳо истехзоро раво дидам. Эй вой бар ман, ки аз ҷумлаи масхаракунандагони дину шариъати барҳаққи Илоҳӣ будам.

Хулоса, чунин шахс дар лаҳзаҳои охир гуноҳи худро эътироф менамояд, локин ҳайҳот, оё инро мегӯяд ё не...ё

أَوْ تَقُولَ لَوْ أَنَّ اللَّهَ هَدَانِي لَكُنْتُ مِنَ الْمُتَّقِينَ

Ав тақула лав анналлоҳа ҳадāни лакунту мина-л муттақин. 57.

57. Ё гӯяд: «Агар Аллоҳ маро ҳидоят мекард, албатта, аз муттақиён мебудам».

Яъне инсоне, ки побанди хоҳишоти нафсонӣ аст, табиист, ки аз Қуръон пайравӣ намекунад, сухани Пайғамбари Аллоҳро қабул надорад, агар насиҳатҳои шаръиро шунавад ҳам, онро истехзо мекунад. Ҳатто ки чунин шахс шарм надошта, барои тасаллии худ мегӯяд, ки агар Аллоҳтаъоло маро ҳидоят менамуд, албатта, ман ҳам аз ҷумлаи аҳли тақво мешудам. Ҳоло чӣ кунам, ки ҳидояти Аллоҳтаъоло бар ман воқеъ нашуд. Муҷрим баъди муоинаи азоб чунин ҳасрат меҳӯрад, номи Аллоҳ ва ҳидоятро ба забон акнун меорад, вале ҳайҳот, вақти ба худ омадани ӯ сипарӣ гашта, тавбаву тазарруъу пушаймонӣ суде надорад. Бояд ба ҳангоми зиндагӣ ақли худро кор мефармуду аз фиристодаи Аллоҳу Қуръони ӯ пайравӣ менамуд. Магар ягон кас ўро ба банд гирифта буд, ки ба роҳи муайянкардаи Аллоҳ қадам назад? Оё шахси парҳезгору худотарсро барои амалҳои накӯяш дар дунё ягон кас чаҳор танга маъош медод? Ё касе аз ӯ ҷарима меситонид, ки аз тоату ибодат дилгир шуда буд? Худотарсон метавонанд бо сахттарин сурат рӯз гузаронанд, локин сари худро ба ҳеч ҷой назада, ба умеди оқибати хайр аз фармудаи Аллоҳ таҷовуз

накарданду намекунанд. Гунаҳкорон боз дигар сухан гуфтанашон мумкин...

أَوْ تَقُولَ حِينَ تَرَى الْعَذَابَ لَوْ أَنِّي كُنتَ مِن

الْمُحْسِنِينَ

Ав тақула ҳина тара-л-ъазāба лав анна ли карратан фа ақуна мина-л-муҳсинин. 58.

58. Ё ҳине, ки азобро бинад, гӯяд: «Кош маро ба дунё бозгаиште бошад, то аз некӯкорон шавам».

Шахси фосиқ (гунаҳкор) баъди марг чун мебинад, ки оҳу ҳасрат ўро фоида надорад, орзу мекунаду мегӯяд, ки кош як бори дигар ба дунё барои бозгашт маро иҷозат мешуд ва ман худро дар он аз ҷумлаи накӯкорон гардонида, пас бармегаштам. Ҳайҳот, ин орзуро ў вақте мекунад, ки азоби дӯзахро бо чашм мушоҳида менамояд, вале афсӯс имконияти қабули амалро аз даст дод, дигар чунин фурсат бар намегардад.

Ояти зерин ба се ояти боло ҷавоб аст.

بَلَىٰ قَدْ جَاءَ تِلْكَ ءَايَتِي فَكَذَّبْتَ بِهَا وَاسْتَكْبَرْتَ وَكُنْتَ مِن

الْكَافِرِينَ

Балā қад ҷāатка āйātи фа каззабта биҳā вастакбарта ва кунта мина-л-кафирин. 59.

59. Оре, ба таҳқиқ, пеши ту оёти Ман омад, пас, онро дурӯғ шуморидӣ ва такаббур намудӣ ва аз кофирон будӣ.

Чун фоҷир бо оҳу ҳасрату надомат орзу мекунад, ки кош, ба дунё як бори дигар меомаду худро парҳезгор сохта, ба охират бармегашт, Аллоҳтаъоло ба ў посух дода мефармояд, ки бале, барои ту ва амсоли ту ҳидоят аз ҷониби Худ чун китобу расулон фиристодам, вале шумо ба ҷои пайравӣ аз онҳо оятҳои Моро дурӯғ ҳисобидед, аз имон овардан кибру ғурур варзидед, боз истеҳзо намудеду кофир ҳам шудед. Чаро дар дунё, ки ҷои амал буд, амал накардед? Ҳоло бошад, ин ҷо ҷои мукофотгирист.

Чуноне ки дар зимни се ояти боло гузашт, фарди фоҷир аввал бо куфри худ эътироф мекунад, сипас бефоида будани ҳасрати худро мефаҳмад ва билохира орзу менамояд, ки кош, ба

дунё бори дигар бармегашт. Агар фарз кунем чунин тоифа барои бозгашт ба дунё иҷозат бигаранд ҳам боз, ҳамон корҳои манъшударо идома хоҳанд дод. Зеро ҳидоят дар дасти онҳо нест.

Хулоса, Аллоҳтаъоло ин ашхосро ба орзуҳояшон нарасонад, зеро ба дунё бори дигар омадан нест.

وَيَوْمَ الْقِيَمَةِ تَرَى الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى اللَّهِ وُجُوهُهُم مُّسْوَدَّةٌ

أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْمُتَكَبِّرِينَ

**Ва явма-л қийāмати тара-л-лазīна казабӯ
ъалаллоҳи вучуҳуҳум-м мусваддаҳ. А-лайса фӣ
Чаҳаннама маъва-л лил мутакаббирин. 60.**

**60. Ва ононеро, ки бар Аллоҳ дурӯғ гуфтанд, рӯзи қиёмат
мебинӣ, ки рӯйҳои онҳо сиёҳ карда шудааст. Оё дар Дӯзах ҷои
буду бош барои мутакаббирон нест?**

Ин оят ба тарзи хитоб омада дар он Аллоҳтаъоло фармудааст, ки онҳое, ки ба Аллоҳтаъоло дурӯғ бастанд (касоро ё чизеро шарик ба Аллоҳтаъоло донистанд, ба Аллоҳтаъоло фарзанд қоил шуданд ва ғайра), дар рӯзи қиёмат рӯсиёҳ бархезанд. Оё намедонад, ки Чаҳаннам ҷою маъвои чунин инсонҳои беимону аз Аллоҳ беҳабару мутакаббир аст? Хулоса, касе дар қиёмат чеҳра сиёҳ бархезад, бидуни ҳеҷ як шубҳа ҷои ӯ Чаҳаннам аст. Наъзу биллоҳ.

То ин ҷо сифату аҳволи дурӯғпиндорандагони Худову пайғамбарон бо услуби хос дар ин сура, яъне бештар ба таври муқоиса ва муқобилгузори ду ақида ва рафтор баён гардида ба поён, расид. Оятҳои баъдӣ зикри шахсонеро мекунад, ки зоҳиран ва ботинан аз Аллоҳтаъоло тарсида, дар иҷрои амалҳои шаръӣ боғайратанд. Инак, ояти аввал аз ҷумлаи онҳо.

وَيُنَجِّى اللَّهُ الَّذِينَ اتَّقَوْا بِمَفَازَتِهِمْ لَا يَمَسُّهُمُ السُّوءُ وَلَا هُمْ

يَحْزَنُونَ

**Ва юнаҷчиллаҳу-л лазīнаттақав би мафāзатиҳим
лā ямассухуму-с-сӯу ва лā ҳум яҳзанун. 61.**

61. Ва Аллоҳ, ононеро, ки парҳез карданд, (бо он саъодатмандӣ ва растагорие, ки бо сабаби тақво доранд, аз Ҷаҳаннам) наҷот диҳад. Ба онҳо ҳеҷ бадӣ нарасад ва онҳо андӯҳгин нашаванд.

Касонеро, ки аз Аллоҳ тарсида ҳамеша фикри рӯзи қиёматро мекунад, дар дунё ба амалҳои солеҳ машғулу аз ҳавову ҳавас дил шуста, фақат ризои Аллоҳро меҷӯянд аз гуноҳон парҳез мекунад, Аллоҳтаъоло онҳоро аз чунин русиёҳӣ ва шармандагӣ дар рӯзи қиёмат наҷот медиҳад. Аллоҳтаъоло ба матлабашон расонида, бо Ҷаннат ва неъматҳои он саодатманду комёб мегардонад. Дигар дар Ҷаннат ба онҳо нороҳатӣ, ташвиш, ғаму андӯҳ, намерасад. Онҳо дараҷаи содиқони даргоҳи Парвардигорро доранд ва назди Аллоҳтаъоло бисёр боқадранд. Мақоми онҳо воло ва маъвои нақорон аст.

اللَّهُ خَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ ﴿٦١﴾

Аллоҳу Ҳолиқу кулли шай-и в ва Ҳува ʔалā кулли шай-и в Вақил. 62.

62. Аллоҳ офарандаи ҳар чиз аст ва Ӯ ба ҳар чиз нигоҳбону тасарруфкунанда аст.

لَهُ مَقَالِيدُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ

أُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٦٢﴾

Лаҳу мақолиду-с-самāvāti ва-л-арʔ. Ва-л-лазӣна кафару би айāтиллāҳи улāика ҳуму-л-хосирӯн. 63.

63. Калидҳои осмонҳо ва Замин назди Ӯст ва ононе ки ба нишонаҳои Аллоҳ кофир шуданд, он ҷамоат худ зиёнкоранд.

Ҳама ашёро Ӯ таъоло офарид ва баъди офаридан кафолати бақою ҳифзи онҳоро ба зиммаи Худ гирифт. Мувофиқи андоза ва тақдири Худ дар тасарруфи онҳо чӣ навъ, ки хоҳад, муомила мекунад. Зеро ба ҷуз Ӯ таъоло дигар Парвардигору Холиқе нест. Ӯ таъоло барои тадбири кулли ашё қоим аст. Мар Ӯрост мифтоҳи (калиди) хазинаҳои осмонҳо ва Замин. Дар ирода ва тасарруф ба ғайри ҳудаш ба Ӯ таъоло ҳеҷ кас молику шарик нест. Онҳое, ки ба оятҳои зоҳиру равшани Қуръон бовар надоранд ва муъҷизаҳои онро нодида мегиранд, аз ҳама дида зиёндидагонанд. Бинобар ин,

ҳама бояд аз ғазаби ӯ таъоло битарсанд ва аз раҳматаш умедвор шаванд.

Вақто, ки мушрикони Расулуллоҳ (с)-ро даъват намуданд, ки маъбудони онҳоро ибодат кунад ва онҳо низ бо ҳамроҳии ӯ (саллаллоҳу алайҳи васаллам) Аллоҳи ягонаро ибодат мекунанд, дар ин асно ояти зер нозил шуд:

قُلْ أَفَغَيْرَ اللَّهِ تَتَمُرُّونَ أَعْبُدُ أَيُّهَا الْجَاهِلُونَ

Қул а-фа ғайраллоҳи таъмурӯннӣ аъбуду айюҳа-л-ҷаҳилун. 64.

64. Бигӯ: «Эй нодонон, оё ба ман амр мекунад, ки ғайри Аллоҳро бипарастам?».

Аллоҳтаъоло ба Ҳабиби Худ (с) мефармояд, ки ба мушрикони бигӯяд, ки ай ҷоҳилон, оё баъди ин қадар далелҳои зоҳиру мисли моҳ равшан, ки ба ваҳдонияти Аллоҳтаъоло далолат мекунанд, маро амр менамояд, ки ғайри ӯ, яъне бутҳои шуморо, ки бофтаҳо ва сохтаҳои шумо - нодонхоянд, ибодат кунам? Ҳаргиз! Вақто ки Аллоҳтаъоло ҳабиби Худ (с)-ро амр намуд, ки ба мушрикони чунин ҷавобҳои рад бидиҳад, дар он асно оятҳои зеринро валлоҳу аълам нозил намуда фармуд, ки...

وَلَقَدْ أُوحِيَ إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ لَئِنْ أَشْرَكَتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ

وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ

Ва лақад уҳйя илайка ва ила-л-лазӣна мин қаблика ла ин ашракта ла яҳбатанна ҷамалука ва ла тақунанна мина-л-хосирин. 65.

65. Ва батаҳқиқ, ба сӯи ту, (ва) ба сӯи пайгамбароне ки пеш аз ту буданд, чунин ваҳй карда шуд: «Агар ширк биоваред, албатта амалҳои шумо табоҳ шаванд ва албатта аз зиёнкорон ҳоҳед буд».

بَلِ اللَّهِ فَاعْبُدْ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ

Балиллаҳа фаъбуд ва кум мина-ш-шакирин. 66.

66. Балки хос Аллоҳро парастии кун ва аз ҳақназирандагон бош!

Дар ҳақиқат ба сӯйи Ту-ай Муҳаммад (с), ва инчунин ба сӯйи анбиёе, ки пеш аз ту гузаштаанд, ваҳй карда шуд, ки агар ба Аллоҳ ширк биёред қасам ба Аллоҳ, ки тамоми амалҳои солеҳи шумо фосиданду дар охират дар сафи бадтарин зиёнкорон қарор мегирад. Балки мисли Пайғамбарони гузашта, ки ҳақро қабулкунандагон буданд, Ту (с) ҳам ибодати худро бинобар неъматҳои додаам холис барои ӯ таъоло анҷом деҳу аз ҷумлаи онҳо ва аз ҷумлаи бандагони шукркунанда бош.

Ин хитоби Аллоҳтаъоло ба Расули Худ (с) бар сабили фарз ва тақдир сурат гирифт, вагарна Расулulloҳ (с) ҳатто миқдори як мижа задан ширк наовардааст. Зеро Аллоҳтаъоло ӯ (с)-ро дар паноҳи исмати Худ нигоҳ доштааст ва медорад.

Хулоса, натиҷаи мазмуни ин оятҳо чунин будааст, ки тамоми пайғамбарони Аллоҳтаъоло ва тамоми динҳои самовӣ ба ваҳдонияти Аллоҳтаъоло ва ботил будани ширку мушрикӣ иттифоқанд. Балки ба воситаи ваҳй бар ҳар пайғамбар расида, ки ҷамии амалҳои мушрикони дар охират ҳабата ва зиёновар аст.

**Эй бартар аз қиёсу гумону ваҳму хаёл,
Вар ҳар чи хондаему дидаему шундаем.
Дафтар тамом гашт, ба охир расид умр,
Мо ҳанӯз дар аввали зоту сифоти ӯ мондаем.**

(Саъдӣ)

Бандаи ҳақиру очизро, ки сифатҳои Аллоҳтаъолоро то охир дарк карда наметавонад, чӣ монда ва кӣ ҳуқуқ дода, ки ба Аллоҳтаъоло шарик муқаррар кунад? Агар чунин кунад, ояти зер чунин гуфтааст.

وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ ۚ وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ
وَالسَّمَوَاتُ مَطْوِيَّتٌ بِيَمِينِهِ ۚ سُبْحَنَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ

**Ва ма қадаруллоҳа ҳаққа қадриҳи ва-л-арзу ҷамӣъан
қабзатуҳу явма-л қийāмати ва-с-самāwātu
матвиййātум би ямīниҳ. Субҳāнаҳу ва таъālā ъаммā
юшрикун. 67.**

**67. Ва нашинохтанд Аллоҳро он чунон ки шоёни ҳаққи
шинохтани ӯст ва ҳол он ки дар рӯзи қиёмат Замин ҳама дар як**

*мушти Ўст. Ва осмонҳо да Яди рости Ў печонидашуда бошанд.
Пок аст Ў ва бартар аст аз он чӣ ба Ў шарик муқаррар
мекунанд.*

Аллоҳтаъоло сифату қудрат ва азамати Худро дар ин оят баён намуда фармудааст, ки мушрикони ҷуноне, ки Аллоҳтаъоло бояд бузург шуморидан ва шинохтан лозим аст, нашинохтанд. Ҳатто зоҳиршавии қудрати Аллоҳтаъоло дар мавҷуд ва зинда будани шахсияти ҳудашон надонистанду нашинохтанд ва қадр накарданд. Байни Ў таъоло ва сангҳои ҳудашон тарошида (бутҳояшон), ки ҳатто чашмашонро ҷунбонида наметавонанд, баробарӣ ихтиёр карданд. Он ҷӯбу сангро Худо гуфта, парастиданд. Давоми оят он мушриконро огоҳ месозад, ки бояд бо азамат будани Аллоҳтаъоло ба ин тариқа бидонанд, ки рӯзи қиёмат Замин бо ин қадар бузургию паҳноияш дар як қабзаву мушти Парвардигор қарор дорад. Осмонҳо бо ин қадар бузургу васеъ буданашон валлоҳ аълам мисли коғазӣ ғиҷим шуда дар ямини Ў таъоло қарор доранд. Дар он асно Аллоҳтаъоло меғӯяд: «Манам подшоҳи ягона, дар кучоянд подшоҳони рӯи Замин?». Чун ҳама Замину осмонҳо дар тасарруфи Ў таъоло ба ин тариқа бошад, оё ҷоиз аст, ки дар ибодати Вай махлуқи бечон ё очиз шарик доништа шавад? Ҳаргиз!

Хулоса, мушрикони барои Ў таъоло шарик муқаррар мекунанд, аз чунин сифатҳо Ў таъоло пок аст ва муҳтоҷ ба чизе ҳам нест.

Бародарон ва хоҳарони гиромӣ, дар ин оят зикри калимаҳои арабии «қабза» ва «ямин» гузашт. Мо ба зоҳири оят имон меорем ва чи навъ будани онро ба Аллоҳтаъоло ҳавола мекунем. Зеро «қабза» ва «ямин» дар нисбати Аллоҳтаъоло аз ҷумлаи муташобихотанд. Ин ду калима ҳамчу сир бар мо бандагон бечигунагӣ пӯшида мемонанд. Яъне «қабза» ва «ямин»-ро ки ба Аллоҳтаъоло нисбат медиҳем, мисли ямин (дасти рост)-у қабзаи махлуқ (инсон) нестанд.

Ояти зер аз аҳволи рӯзи қиёмат сухан мекунад:

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ

اللَّهُ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخْرَىٰ فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ

**Ва нуфиха фи-с-сури фа сәъиқа маъ фи-с самәвāti ва
маъ фи-л-арзӣ иллā маъ шāаллōҳ. Ҷумма нуфиха фӣҳи
ухрō фа изā ҳум қийāму-й янзӯрун. 68.**

68. *Ва дар сур дамида шавад. Пас, ҳар кӣ дар осмонҳост ва ҳар кӣ дар Замин аст, ҳама беҳуш гарданд, магар онҳое ки Аллоҳ хоҳад.*

Ва бори дигар дар он дамида шавад, пас, дар он вақт онҳо бармехезанд, (ба ҳар тараф) менигаранд.

Ҳар вақто бо амри Аллоҳтаъоло ҳазрати Исрофил (а) дар сур дамад, ҳар он чи дар осмон ва Замин аст, ҳама мурда мегарданд. Магар онеро, ки Аллоҳтаъоло боқӣ монданаширо ирода карда бошад. Мисли фариштагони бардорандаи Арши Раҳмон, ҳурулбайн ва вилдон (хизматгорон)-и Ҷаннат. Баъдан ба амри Аллоҳтаъоло боз дар сур дамида мешавад, ки онро сури зиндакунанда гӯянд, дар ин ҳол тамоми онҳое, ки мурда буданд, зинда мегарданд.

Хулоса, назди аксари муҳаққиқон ва уламо, чуноне ки дар ояти мазкур ишора рафтааст, сур ду маротиба дамида мешавад. Бо дамидани сури аввал ҳама зиндаҳо маргро мечашанд. Баъди дамидани сури дуввум, рӯҳи мурдагон ба сӯи ҷисмҳо бозмегарданд ва мурдагон зинда мегарданд. Дар ин ҳангом манзараҳои аҷибу ғариби маҳшарро менигаранду ба камоли суръат ба назди Аллоҳтаъоло ҳозир мегарданд. Чуноне ки дар сураи «Мӯъминун» омада, ки Ӯ таъоло дар он рӯзи пурдаҳшат мефармояд: **«Лиманил мулкул явм, Лиллоҳил воҳидил қаҳҳор»**, «Мар кирост имрӯз мулку ҳукмронӣ?» Вақто ки ҳеҷ кас ҷавоб намедихад, Худ ҷавоб мегӯяд: «Мар Аллоҳро, ки ягонаву қаҳҳор аст». Валлоҳу аълам.

وَأَشْرَقَتِ الْأَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا وَوُضِعَ الْكِتَابُ وَجِئَءَ بِالنَّبِيِّنَ وَالشُّهَدَاءِ

وَقُضِيَ بَيْنَهُم بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ

Ва ашрақати-л-арзу би нури Раббиха ва вузиъа-л-китабу ва ҷиъа би-н-набиййна ва-ш-шуҳадъи ва қузия байнаҳум би-л-ҳаққи ва ҳум лā юзламун. 69.

69. *Ва Замин ба нури Парвардигори худ равшан шавад ва номаи аъмол ниҳода шавад ва пайгамбарон ва гувоҳонро оварда шавад ва миёни бандогон ба ростӣ файсала карда шавад ва ба онҳо зулм карда нашавад.*

وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ وَهُوَ أَعْلَمُ بِمَا يَفْعَلُونَ

**Ва вуффият куллу нафси-м маъамилат ва Ҳува аъламу
би маъяфъалун. 70.**

**70. Ва ҳар шахсро подоши он чӣ кардааст, нурра дода шавад. Ва
Аллоҳ ба он чӣ мекунад, донотар аст.**

Аз мазмуни оятҳои сураи «Таквир» ва «Инфитор» маълум шуда буд, ки рӯзи қиёмат рӯшноии Офтобу Маҳтоб ба охир мерасад, ситорагон аз ҳам мерезанд, осмон шикофта мешавад, дунё ба торикистон табдил меёбад. Сурҳо дамида мешаванд, мардум худро баъди зиндашудан дар зулмоти маҳшар мебинанд. Ҳамон вақт аз таҷаллии нури Ў таъоло замини маҳшар равшан мешавад. Худованд аҳли маҳшарро чунон қуввае медиҳад, ки онҳо метавонанд тоқати рӯшноиро кунанду насӯзанд. Агар чунин нашавад, қувваи нури Аллоҳтаъоло бисёр бузург аст ва қодир аст махлуқотро сӯзонад.

Саҳифаҳои аъмоли халоиқ дар он рӯз барои ҳисоб ҳозир карда шаванд. Ҳамчунин он лаҳза тамоми анбиё (а) ва шоҳидон, яъне фариштагони посбон оварда шаванд, то Худованд анбиё (а)-ро аз умматҳояшон бипурсад ва фариштагони посбон аз амалҳои онҳо шоҳидӣ бидиҳанд. Пас дар ҳисоботи ҳар як банда бо камоли адлу инсоф ҳукми саҳеҳ бароварда шавад, ба ҳеҷ яке аз он бандаҳо зулм сурат нагирад. Аз савобашон каму аз азобе, ки барояшон муқаррар аст, зиёд карда нахоҳад шуд. Яъне дар он рӯз ба ҳама бандагон вобаста ба амалҳояшон ҷазо ё подоши мувофиқ дода шавад. Мешавад, ки ҳоҷат ба китобу шоҳидон намонад, локин саҳифа задани дафтари аъмоли бандагон ва пурсидани шоҳидон ба хотири муттаҳам сохтани соҳиби он номаи аъмол аст. Вагарна Аллоҳтаъоло ба ҳар як амали инсон, ки дар дунё дошт, донотар асту аз Ў чизе пӯшида нест. Баъди чунин муомилаи рӯзи маҳшар амри Аллоҳтаъоло даррасад, то мардум ба ду гуруҳ тақсим шаванд.

Инак ояти навбатӣ аҳволи гурӯҳе аз онҳо хабар медиҳад:

وَسِيقَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَىٰ جَهَنَّمَ زُمَرًا ۖ حَتَّىٰ إِذَا جَاءُوهَا فَتَحَتْ

أَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِّنكُمْ يَتْلُونَ عَلَيْكُمْ ءَايَاتِ

رَبِّكُمْ وَيُنذِرُونَكُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَذَا قَالُوا بَلَىٰ وَلَٰكِنَّ حَقَّ كَلِمَةُ

الْعَذَابِ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٧١﴾

Васиқа-л-лазина кафарӯ илā Чаҳаннама зумаро. Ҳаттā узā қаъухā футиҳат абвāбухā ва қола лаҳум хазанатухā алам яътикум русулу-м минкум ятлуна ъалайкум айāti Раббикум ва юнзирунакум лиқба явмикум ҳазā. Қолу балā ва лāкин ҳаққат калимату-л-ъазāби ъала-л-кафирин. 71.

71. Ва касоне, ки кофир шуданд, ба сӯи Дӯзах гурӯҳ-гурӯҳ равон карда шаванд, то, вақте ки наздикии Дӯзах биёянд, дарвозаҳои он во карда шаванд ва ба онҳо нигоҳбонони Дӯзах гӯянд: «Оё ба назди шумо пайғамбарон аз чинси шумо наомада буданд, ки бар шумо ояти Парвардигори шуморо меҳонданд ва шуморо аз мулоқоти ин рӯз метарсониданд?». Гӯянд: «Оре! Валекин ҳукми азоб бар кофирон муҳаққақ шуд».

Навъи муомила ва азоб дар рӯзи қиёмат бо кофирон ҳаргуна аст. Аз ҷумла, дар он рӯзи пурдаҳшат кофирон ба сӯи оташи Дӯзах гурӯҳ-гурӯҳ, ҷамоъат-ҷамоъат равон карда мешаванд. Чун ба назди Чаҳаннам мерасанд, банохост дарвозаҳои он ба рӯяшон кушода мешаванд. Дар он вақт дарбонони чаҳаннам барои дилкӯби ва маломату сарзаниши онҳо мегӯянд, ки аз чинси шумо барои хондану фаҳмонидани каломи Раббонӣ ва даъват намудани шумо ба сӯи тавҳиду дигар амалҳои солеҳ пайғамбарон наомада буд? Магар пайғамбарон шуморо аз чунин рӯзи пуртахлука хабар надода буданд? Аз азоби он шуморо натарсониданд? Кофирон дар ҷавоб гӯянд, ки оре, дар ҳақиқат расулон омаданд аз чунин рӯз моро тарсонида буданд ва барои исботи сухани худ ҳуҷҷату далели бисёре ба мо пешниҳод карданд, аммо аз руи нодонӣ ва саркашӣ онҳоро дурӯғгӯй гуфта, хилофи гуфтаҳои онҳо амал намудем. Бо пайғамбарон муомилаи бад намудем. Чунин суханҳо гуфта, ба аблаҳӣ ва беҳирадии хеш он рӯз иқрор мешаванд, ки дигар ғоида нест.

Ояти 11-уми сураи «Мулк» ва ин оят маънои яқдигарро пурра мекунанд.

قِيلَ ادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا فَبِئْسَ مَثْوًى

الْمُتَكَبِّرِينَ

Қиладхулӯ абвāба Ҷаҳаннама ҳолиди̇на фиҳā. Фа биъса маъва-л мутакаббирин. 72.

72. Гуфта шавад: «Ба дарвозаҳои Дӯзах, дар он ҷовидбудагон дароед». Пас, Дӯзах чӣ бад иқоматгоҳест барои мутакаббирон.

Чун кофирон бо посбонҳо мулоқот мекунанд ва байни онҳо суолу ҷавоб сурат мегирад, баъди ин ба онҳо гуфта мешавад, ки акнун барои ҷовидон монданатон аз дарвозаҳои Ҷаҳаннам дароед, то ба оташи он якҷо шавед. Вақто ба онҳо чунин амр мешавад, хоҳанд нахоҳанд ба Дӯзах ворид мешаванд. Рафтан нахоҳанд, зӯран дохили Ҷаҳаннам гардонида мешаванд ва дарвозаҳои Ҷаҳаннам ба рӯяшон пӯшида мешавад. Ин макони бад барои ашхосе пешбинӣ шудааст, ки ба пайғамбарони замони худ бовар накардаанд ва аз Имону ислом рӯй гардонидаанд. Аллоҳ паноҳ диҳад аз он рӯзу аз чунин макон. Омин!

وَسِيقَ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ إِلَى الْجَنَّةِ زُمَرًا حَتَّى إِذَا جَاءُوهَا وَفُتِحَتْ

أَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا سَلَامٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ

Васиқа-л-лазӣнаттақав Раббаҳум ила-л-Ҷаннати зумаро. Ҳаттā изā қаъухā ва футиҳат абвāбуҳā ва қола лаҳум хазанатуҳā салāмун ъалайкум тибтум фадхулӯҳā ҳолидин. 73.

73. Ва ононеро, ки аз Парвардигори худ тарсиданд, ба сӯи Биҳишт гурӯҳ-гурӯҳ равон карда шаванд, ҳатто чун назди Биҳишт, дар ҳоле ки дарвозаҳои он кушода бошанд, бирасанд, хозинҳои Биҳишт онҳоро гӯянд: «Салом бар шумо, хуш омадед, пас, ба Биҳишт дароед ва дар он ҷовидон монед!».

وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي صَدَقَنَا وَعْدَهُ وَأَوْرَثَنَا الْأَرْضَ نَتَبَوَّأُ مِنَ

الْجَنَّةِ حَيْثُ نَشَاءُ^ط فَنِعْمَ أَجْرُ الْعَمَلِينَ ﴿٧٤﴾

Ва қолу-л-ҳамду лиллаҳи-л-лазӣ садақанā ваъдаҳу ва авраҷана-л-арҷа натабаввау мина-л-Ҷаннати ҳайҷу нашāъ. Фа ниъма аҷру-л-ъамилӣн. 74.

74. Ва муттақиён гӯянд: «Сипосу ситоиш аз онӣ Аллоҳ аст, ки ваъдаи Худо бар мо рост гардонид ва моро аз (Биҳишт) Замин мерос дод, ҳар ҷо ки бихоҳем аз Ҷаннат ҷой мегирем», пас, (Биҳишт) барои амалкунандагон чӣ хуб музди нек аст.

Ба акси шахсоне, ки сифаташон дар ояти қаблӣ гузашт, дар он рӯз аҳволи муъминоне, ки дар дунё аз Аллоҳ тарсида, ба амалҳои некӯ машғул буданд, дигар аст. Онҳо вобаста бо дараҷаи имону тақвоияшон гурӯҳ-гурӯҳ бо шавқу ҳавас бо тариқи эҳтирому иззату иқром ба назди Ҷаннат бурда мешаванд. Онҳо мебинанд, ки дарҳои Ҷаннат кушода ва интизори меҳмонҳои олиқадри даргоҳи Илоҳиянд. Бо ҳазорҳо лутфу қарам посбонони Ҷаннат аз онҳо истиқбол мегиранду ба онҳо салом дода мегӯянд, ки эй муттақиёни аброру аз гуноҳ пок, хушу муборак бошад ин мартабаву қаромату мақом. Марҳамат! Дароед дар Ҷаннати доимӣ. Онон, ки ба даромадани Ҷаннат мушарраф гаштаанд, гӯянд, ки сипосу шукр мар Аллоҳтаъолоро, ки ба мо ваъдаи воридшавии Ҷаннатро дода буд. Дар ҳақиқат, мо он ваъдаро ба таври бояду шояд ёфтем. Шукр мегӯем, ки он ваъдаҳоро, ки аз забони анбиё шунида будем, ба чашми худ дидем. Шукри онро дорем, ки моро соҳиби замини ҷаннат гардонид. Мо ҳоло онро тасарруф мекунем ва меравем ба ҳар кӯч, ки хоҳем. Ҳеҷ кас ба мисли дунё ба мо эътироз баён намекунад. Албатта, онҳо ҷоеро қабул мекунанд, ки қаблан барои ҳар кадоми онҳо мувофиқи дараҷаҳояшон омода карда шудааст. Ин Ҷаннату неъматҳои он чӣ хуб аҷру подош аст, барои шахсоне, ки дар дунё амали солеҳро бо имон ба Аллоҳ ва бо тоати расули Аллоҳ бо нияти холис иҷро намуда, подошу муздашро танҳо аз Аллоҳтаъоло талаб карда буданд. Аллоҳтаъоло дар ояти зер аҳволи малоикро чунин баён фармудааст.

ص

وَتَرَى الْمَلَائِكَةَ حَافِينَ مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ

وَقُضِيَ بَيْنَهُم بِالْحَقِّ وَقِيلَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٧٥﴾

Ва тара-л-малъиката ҳаффина мин ҳавли-л-Ъарши юсаббихуна би ҳамди Раббихим. Ва қузия байнаҳум би-л ҳаққи ва қила-л-ҳамду лиллаҳи Рабби-л-Ъаламин.75.

75. Ва фариштагонро бубинӣ, ки бо ҳамди Парвардигори худ тасбеҳгӯён гирди Аришо ихоте қунанд ва миёни онҳо (халоиқ) ба ростӣ ҳукм карда шавад ва гуфта шавад: «Ситоиш Худойро, ки Парвардигори оламиён аст».

Баъд аз он, ки ҳукми Аллоҳтаъоло барои ҳар ду тоифа аз рӯйи фазлу адл сурат мегирад, ай Муҳаммад (с) фариштагонро ту мебинӣ, ки атрофи Арши Раҳмон давр зананд, бо як чӯшу хурӯшу хурсандӣ ҳамду тасбеҳ меғоянд, ки Аллоҳтаъоло аз нуқсону ҷабр пок аст, ки бо камоли адл ин қазияро (масъаларо) байни бандағони Худ ҳаллу фасл намуда, бо лутфу фазли Хеш онро ба поён расонид. Дар он асно тамоми бандагон ин ҳукми фозилонаву одилонии Аллоҳтаъолоро ҳақ арзёбӣ мекунанду ӯ таъолоро ҳамд меғоянд.

Валлоҳу аълам. Валиллоҳил ҳамду вал миннаҳ.

Поёни сураи Зумар